

NaderBekeken

Preken over zonde

Verder in dit nummer o.a.:

- Misbruik en slachtoffers
- Een bijzonder stel
- Laatstewilpil

Isaak zegent Jakob,
Gerrit Willemsz. Horst

Schriftlicht
Niels den Hertog

Aan 's HEREN zegen is 't al gelegen

Zo vlak na de dankdag waar we God gedankt hebben voor de zegen die Hij ons gegeven heeft, leek het me goed eens stil te staan bij de zegen. Aan het einde van iedere kerkdienst klinken de woorden van de zegen. Het heeft iets plechtigs: de Here belooft met ons te zijn wanneer wij de week binnengaan.

Maar wat is zegen eigenlijk? Wat mogen we ervan verwachten? En wat is het niet? In dit artikel wil ik met u nadenken over deze vraag.

Om goed zicht te krijgen op de zegen, willen we de verhalen over Jakob bekijken. Waarom deze verhalen? Wie een concordantie erbij neemt, ziet dat het woord 'zegen' in het Oude Testament zo'n vierhonderd keer voorkomt. Daarvan vinden we 88 plaatsen in het boek Genesis. Hiermee gaat Genesis aan de leiding, op de voet gevolgd door het Psalmenboek. Het gebruik van het woord 'zegen' in het Psalmenboek echter is in zekere zin een verhaal apart, omdat we het woord 'zegen' daar geregeld tegenkomen in de zin van lofprijzen: mensen zegenen de naam van God. Dan is de beweging van be-

neden naar boven. Ons interesseert in dit stuk de zegen die van boven naar beneden komt. Als we het dus willen hebben over de zegen die wij 's zondags meekrijgen – de zegen van de Here voor mensen –, doen we er goed aan het boek Genesis grondig te bekijken. Binnen dat boek Genesis ligt het dan voor de hand ons vooral te richten op de verhalen die beschreven worden vanaf 25:19 tot en met 35:29, want daar treffen we 41 keer het woord zegen aan. Dat is dus bijna de helft van het aantal plaatsen in Genesis. Met zevenmijlslaan stappen we door deze geschiedenis heen.

Strijd

Direct aan het begin merken we al dat er strijd is om de zegen. Eerst in dat

korte gesprek tussen de twee broers bij een pan soep. Als Jakob merkt dat zijn broer verzwakt is, ziet hij zijn kans schoon en ruilt de soep voor het eerstgeboorterecht – en dat is dus: het recht op de zegen. Alles lijkt geregeld, maar even later blijkt Isaak van de afspraak niet op de hoogte te zijn. Rebekka hoort namelijk dat hij de zegen aan Esau wil geven en zij verzint haar list. Op Jakobs tegenwerping dat hij bij ontdekking van dit bedrog vervloekt zal worden, reageert zij kordaat door te zeggen dat zij die vloek dan op zich zal nemen. Vreemd genoeg is dat antwoord voor Jakob afdoende. In plaats van te zeggen dat dat hem echt te ver gaat, aanvaardt hij dit aanbod van zijn moeder. Kennelijk is zijn wil om de zegen te krijgen sterker dan de zorg om zijn moeders welzijn. De list slaagt, maar Esau is woest als hij het ontdekt. Met de zegen van zijn vader bij zich ontvlucht Jakob hals over kop het land. Zijn zucht om de gezegende te worden heeft hem tot een eenzame voortvluchtige gemaakt.

Daarmee komen we iets op het spoor van hoe Jakob kijkt naar de zegen. Allereerst betekent zegen voor hem ken-

nelijk zoveel als kritiekloze voortrekkerij door God, die resulteert in voorspoed of welvaart. Die zegen moet je zien te verwerven. Bovendien blijkt dat Jakob over de zegen vooral in exclusieve termen denkt: hij wordt gezegend en Esau heeft het nakijken. Dat de zegen van God meer mensen betreft, kan hij zich niet voorstellen. Het maakt hem tot een eenzaam mens in een wereld vol concurrenten. In het open veld gaat hij slapen, moederziel alleen. Een mens die ten koste van anderen de zegen zoekt, eindigt kennelijk zo. Het lijkt me vandaag niet anders.

Bij Betel is daar dan die wonderlijke droom. De eenzame Jakob wordt opgezocht door de Here God, die tegen hem zegt dat Hij met hem is. Je zou zeggen: precies wat Jakob graag wilde. Maar kritiekloos blijkt Gods nabijheid niet te zijn. En exclusief evenmin.

Zegen als vraag

Het eerste punt dat Jakob in Charan leert, is dat de zegen van de Here God niet betekent dat Hij zich kritiekloos in ons leven voegt. De zegen van voedsel, gezondheid, veiligheid, voorspoed is er opdat wij Hem leren zoeken. In de eerste episode in Charan zien we dat. De Here God neemt Jakob als het ware op zijn draaischijf en kneedt en boetseert hem. Het gaat Jakob goed bij zijn schoonvader. Hij trouwt, krijgt kinderen, zijn bezit wordt groter en groter. Jakob lijkt alles naar zijn hand te kunnen zetten en het is niet vreemd dat Laban hem graag in de buurt houdt. Maar als Rachel op zeker moment haar kinderwens bij Jakob neerlegt en erbij meldt dat zij sterft als ze geen kinderen van hem krijgt, spreekt Jakob onthullende woorden: Ben ik soms God die u de vrucht van de schoot ontzegd heeft? Het lijkt een retorische vraag, maar eerlijk is eerlijk: heel vreemd is het niet dat Rachel met haar wens naar Jakob gaat. Hij regelt immers alles? Dan gebeurt er iets wonderlijks. Snel na dit gesprek tussen Rachel en Jakob wordt Rachel zwanger. Maar let eens op hoe de bijbelschrijver het zegt: 'Toen dacht God eindelijk aan Rachel: hij verhoorde haar en opende haar moederschoot. Ze werd zwanger en bracht een zoon ter wereld. "God heeft me van mijn schande ver-

lost," zei ze. Ze noemde het kind Jozef en zei: "Ik hoop dat de HEER mij er nog een zoon bij geeft"' (Gen. 30:22v). Jakob komt in het verhaal even niet voor. Het lijkt wel alsof Jakob helemaal buitenspel staat.

Als Jakob bij de wieg van Jozef staat, wordt hem iets duidelijk: dit kind is het levende bewijs dat hij niet God is. De Here God heeft hem in de geboorte van dit kind iets laten zien: dat hij de dingen niet maar naar zijn hand kan zetten, maar dat hij werkelijk afhankelijk is van de zorg van de Here God. Het is dan ook niet vreemd dat de geboorte van Jozef voor Jakob de aanleiding is om terug te willen. Met de geboorte van zijn jongste zoon heeft hij ontdekt dat de weg die hij gegaan is, een onzuivere weg is. Hij wil terug, hij moet terug. De zegen van de geboorte van Jozef blijkt een kritische vraag aan Jakob: inderdaad ben jij niet God, Jakob. Maar zo heb je je wel gedragen.

Ten goede van...

Het duurt dan nog enkele jaren voordat Jakob daadwerkelijk teruggaat. Eén punt heeft hij inmiddels ontdekt: de kritiek die in de zegen gelegen kan zijn. Nu moet hij nog leren dat Gods zegen niet exclusief is: de Here zegent niet de één ten koste van de ander, maar zegent ten goede van anderen. Zijn oom ziet dat de zegen van Jakob afstraalt op hem. De mensen om de gezegende heen varen wel bij diens aanwezigheid. Maar na enkele jaren gaat Jakob dan toch echt terug: rijk geworden. Met het besef dat de Here God de zegen moet geven en dat God met zijn zegen je ook een stevige vraag kan voorhouden.

Bij de nadering van het land vindt Jakob het echter spannend. Vlak voor de ontmoeting met Esau wordt hij gekweld door de bange vraag of het wel goed zal aflopen als hij zijn broer weer in de ogen kijkt. Hij besluit grote geschenken vooruit te zenden om Esau gunstig te stemmen. Maar echte rust brengt hem dat niet. 's Nachts wil hij overtrekken en het land weer betreden dat hij jaren geleden achterliet, maar dan wordt hij tegengehouden. Een worsteling volgt met God. Het einde

NaderBekeken

- **Schriftlicht**
Aan 's HEREN zegen is 't al gelegen 298
Niels den Hertog
- **Kroniek**
Jongens als slachtoffers van seksueel misbruik 301
Harm Boiten
- **Thema**
Preken over zonde 306
Hans Maris
- **Column**
Een andere kant 310
Rufus Pos
- **Woordwaarde**
Prisca en Aquila: een bijzonder stel 311
Frans Wisselink
- **Klimaatafspraken**
Het bindingsformulier 313
Pieter Niemeijer
- **Rondblik**
Exorcisme in de oude kerk 314
Jaap Oosterhuis
- **Gemeentebreed**
Rond de laatstewilpil 318
Jan Blok
- **Gelezen**
Persoonlijke brieven met publieke bestemming 320
Hans de Wolf
Zending in de 21e eeuw 322
Sipke Alserda
- **Gedicht**
Primeur. Ria Borkent 324
Gert Slings
- **Persrevue**
GKv en CGK – ooit één? 325
Maling aan het kerkverband 327
Perry Storm

van het verhaal is dat Jakob voor de dag moet komen. Hoe is je naam? De God die in Charan zo veel zegen gegeven heeft, vraagt aan Jakob wie hij nu werkelijk is. En als een schuldbelijdenis komt het eruit: ik ben Jakob, pootjehaker. Op de grens van het land, vlak voordat hij zijn broer weer ziet, stelt de Here hem deze belangrijke vraag: wie ben je nou eigenlijk, waar draait het om in je leven? En waar Jakob niet meer wegduikt, maar ruitelijk erkent dat hij een mens met een duister verleden en een donker heden is, gaat de toekomst

Ik ben Jakob, pootjehaker

Dan is daar Esau. En let op wat de door God gezegende Jakob zegt. In veel vertalingen lezen we iets als: 'Neem toch het geschenk dat u gebracht werd.' En hoewel het woord dat gebruikt wordt, op andere plaatsen inderdaad *geschenk* kan betekenen, vind ik het een gemiste kans. In de grondtekst staat namelijk precies dat woord dat keer op keer als *zegen* vertaald wordt. En dat is toch wel heel opvallend: de eerste keer dat Jakob zijn broer spreekt na al die jaren, zegt hij tot hem: Neem toch mijn zegen. Jakob heeft ontdekt dat

ontvangt, is iets totaal anders dan de zegen die hij jaren geleden gezocht had. Deze zegen betekent dat de Here God aanwijst waar in Jakobs leven de dingen scheef lopen. En deze zegen wordt gedeeld met de broer.

Vandaag

Die twee punten die in de verhalen rond Jakob naar voren komen, lijken me ook bij het overdenken van de zegen vandaag van belang. Het idee dat welvaart en zegen zo'n beetje hetzelfde zijn, is hardnekkig. Hitler kon in de zomer van 1940 zeggen dat God overduidelijk aan zijn kant stond: hij won immers al zijn veldtochten? Het idee dat de één de zegen ontvangt en dat de ander het nakijken heeft, is even hardnekkig.

Zorgvuldige lezing van de Jakobsverhalen (en het moet nog veel zorgvuldiger dan hier gebeurd is) helpt om te ontdekken wat er gebeurt wanneer we de zegen van de Here ontvangen. Een werkelijk ontvangen van zijn zegen betekent eerlijk leren zijn over onszelf: wij zijn mensen die van huis uit geen weg richting de toekomst hebben en die het van Gods ontferming verwachten. Als Hij ons leven, gezondheid, welvaart geeft, geeft Hij dat opdat wij Christus zoeken. En we mogen delen van wat Hij gegeven heeft. Een gezegend mens is een gunnend mens, die graag de machtige gave die hij ontving, verder geeft. Opdat ook anderen ontdekken dat Gods goedertierenheid meer is dan het leven.

werkelijk open en ontvangt hij de zegen van God. Nu écht, zou je bijna zeggen. Want nu beseft hij dat zegen echt iets anders is dan wat hij ervan gemaakt had. Zegen betekent inderdaad dat de Here met je is – maar dan neemt Hij je ook onder handen, gaat dingen afleren, dingen aanleren. Hij zegent om van mensen andere mensen te maken. Jakob wordt Israël.

de Here als Hij zegent, dan niet de één kritiekloos bevoordeelt over de rug van een ander. Het is zoals de Here God aan Abraham zei: Met u zullen alle volken gezegend worden. Nu Jakob werkelijk de gezegende is, kan hij delen van wat God hem gegeven heeft en kan hij vertellen dat hij God gezien heeft. Esau heeft baat bij de zegen die God gegeven heeft. De zegen die Jakob in Peniël

Nader Bekeken – speciale abonnementen

Neem een proefabonnement op Nader Bekeken! U ontvangt het blad dan drie maanden voor maar € 5,-. Wilt u iemand een waardevol cadeau aanbieden? Denk dan eens aan een geschenkabonnement op Nader Bekeken. Het kost u slechts € 17,50 en hij/zij ontvangt het blad dan een jaar lang! Kijk op www.woordenwereld.nl.

Jongens als slachtoffers van seksueel misbruik

Kroniek
Harm Boiten

Steeds duiken ze weer op, de verhalen over seksueel misbruik van kinderen. De kranten informeerden ons over wereldwijd misbruik in de Rooms Katholieke Kerk, maar onlangs ook weer in de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt).

Eerder schreef ik al eens over dit lastige onderwerp.¹ Nu opnieuw, en wel om twee redenen. De eerste raakt met name de slachtoffers: wat is de tactiek van het misbruik? Wat zijn de nare gevolgen en waarom praten met name jongens er vrijwel niet over? De andere reden is een aantal vragen dat opduikt bij de vraag: wat te doen bij misbruik? Hoe verhoudt zich het strafrecht van de overheid met het tuchtrecht van de kerk? Welke rol speelt het ambtsgeheim? Wanneer is er sprake van echt berouw? Welke hulp ontvangen slachtoffers? Hoe valt seksueel misbruik zo veel mogelijk te voorkomen? Het is voor slachtoffers een vernietigende ervaring. Jarenlang is het ontkend of afgedaan als een bagatel. Maar de laatste decennia vond er een omslag plaats. Bekend werd hoe slachtoffers hun traumata uit de kindertijd verdrongen als een strategie om te overleven. Misbruik van een kind wordt niet meer gezien als fantasie, het is te vaak realiteit. Het aantal meldingen nam toe, al betekent dat niet automatisch dat het misbruik zelf toenam. Maar de zaak werd bespreekbaar. En

voor psychische problemen die terug te voeren zijn op ervaringen met seksueel misbruik, zijn behandelmethodes uitgedacht. Dat is een hoopgevende ontwikkeling. Bovendien: aanvankelijk dacht men bij slachtoffers van seksueel misbruik alleen aan meisjes en vrouwen, maar sinds het misbruik in kerken bespreekbaar werd, kwamen ook jongens in beeld. De ontkenning van seksueel misbruik van jongens mag niet langer een barrière zijn voor hulpverlening aan deze slachtoffers. Ook deze vorm van misbruik komt voor en helaas veel vaker dan gedacht. De laatste jaren moest de rooms-katholieke kerk diep door het stof, maar we begrijpen dat het verschijnsel ook maatschappelijk veel breder is. Het raakt opnieuw ook de GKv.

Waarom praten jongens niet?

De verwachtingen die men in onze samenleving van jongens heeft, werken in de hand dat je als slachtoffer niet makkelijk over misbruik praat. Jongens hebben het image stoer te zijn. Die laten toch niet gebeuren wat ze niet wil-

len, ze kunnen zichzelf prima beschermen. Slachtoffer-zijn is niet mannelijk. Jongens vragen niet gauw om hulp, ze kunnen hun eigen boontjes wel doppen. Jongens behoren hun emoties in bedwang te houden, aldus Jos van den Broek in zijn boek *Er zijn geen namen voor*.

Daar komt bij dat er vrijwel altijd sprake is van een ongelijke machtsverhouding: ouder-kind, leraar-leerling, hulpverlener-cliënt, ambtsdrager-gemeentelid. Voor een kind het goed en wel beseft, is het betrokken geraakt in een situatie waarin het seksueel misbruikt wordt. Er wordt een web van intrige gesponnen, een tactiek van onderwerping ontwikkeld. Aan de ene kant voelt een kind zich overrompeld, gevangen en verraden. Aan de andere kant voelt het zich schuldig en medeplichtig. Aandacht krijgen van de pleger en een diepe band met hem hebben, het zijn ook gevoelens die bij het kind een rol spelen.

Hoe zal het dit alles overleven? Vooral door te zwijgen, te ontkennen. Bovendien werkt een gevoel van schaamte mee aan die ontkenning, want diep vanbinnen weet het kind dat het om schaamtevolle dingen gaat. Dat is vooral lastig als een jongen door een man is misbruikt. De jongens hebben vaak schuldgevoelens over hun eigen aandeel hierin. Ze kunnen zelfs gaan

twijfelen over hun eigen seksuele gerichtheid. Zijn ze homo geworden omdat ze misbruikt zijn? Uit angst durven ze daar niet over te praten, en ze ontkennen of minimaliseren hun eigen traumatische ervaring.

Om al die redenen is het heel lastig om het stilzwijgen te verbreken. Ik zal vast niet worden geloofd... Ze zullen veel eerder het verhaal van de dader geloven... De dader met zijn overwicht aan aanzien, macht, welbespraaktheid enzovoort... Vaak heeft hij zelfs onder bedreiging van geweld geheimhouding laten beloven. Of heeft hij zijn slachtoffer met geld en cadeaus omgekocht. Wat zal het bekend worden niet aan emoties losmaken? Wat een angst, woede, verdriet over wat er is gebeurd... Alleen al het feit dat een dader permanent in de buurt woont, vormt vaak een rem om de zaak te melden. Omgekeerd kan afstand tot de dader doordat hij verhuisd is of door ernstige ziekte 'machteloos' geworden, drempelverlagend werken om met het verleden naar buiten te komen. En dan nog blijkt persoonlijke confrontatie vaak pas mogelijk na een lang traject van hulpverlening. Hier moet wijsheid verbonden zijn met grote voorzichtigheid. Slachtoffers mogen nooit voortijdig min of meer gedwongen worden tot zogenaamde vergevingsontmoetingen.

Tactiek van het misbruik

Volgens een gangbare definitie is van misbruik sprake, 'als de seksuele contacten tegen de zin van het kind plaats vinden, of als het deze contacten als gevolg van emotionele druk, vanzelfsprekend overwicht of dwang van de dader niet kan weigeren'. Ook moet er sprake zijn van lichamelijk contact. Natuurlijk is de intentie van de dader van belang. Van echte genegenheid is geen sprake: hij is gericht op de eigen seksuele bevrediging. Het misbruik komt niet plotseling op of per ongeluk, maar het is resultaat van een keten van gedachten, fantasieën en emoties.

De dader ontwikkelt een strategie om het misbruik te realiseren. Verlangens en risico's worden afgewogen. Vervolgens manipuleert de dader het slachtoffer door te bedriegen, te misleiden, om te kopen, zodanig dat het seksuele misbruik mogelijk wordt. De dader heeft oog voor de geschikte plaats van het misbruik, de aanwezigheid van anderen, de manier van benaderen en niet te vergeten het stilzwijgen. J.C. Borst geeft in zijn proefschrift *Gij zijt die man* over deze zaak sprekende voorbeelden van het stilzwijgen: 'Ik zal zeggen, dat het me spijt, maar...'; 'Ik beloof

Ongelijke machtsverhouding

van opvoedkundige motieven, het tonen van pornografie met het doel dat normaal te laten lijken om de jongen te verleiden tot seksueel contact. Vanwege de ongelijke machtsverhouding – er is verschil in leeftijd, mondigheid en autoriteit – is er dan sprake van seksueel misbruik. Met alle gevolgen van dien.

Nare gevolgen

Seksueel misbruik is een pijnlijke en schokkende ervaring die gevoelens van machteloosheid, hulpeloosheid, angst en woede oproept. Natuurlijk is niet alle misbruik hetzelfde. De ernst van het misbruik hangt van veel factoren af. Op welke manier vond het plaats? Gebeurde het onder dwang of bedreiging? Welke leeftijd had het slachtoffer en hoe oud was de dader? Heeft het zich over een langere periode afgespeeld? Wat is er precies gebeurd? Maar een hoge of lage score in de ernst van het misbruik betekent niet automatisch een even hoge of lage score in de kwalijke gevolgen. Sowieso maakt misbruik een kind bijzonder kwetsbaar voor allerlei storingen. Die kunnen op verschillende manieren tot uiting komen. Bijvoorbeeld doordat de seksuele ontwikkeling van het kind is verstoord en getraumatiseerd. Het kind verliest het vertrouwen in mensen, vooral in hen van wie het sterk afhankelijk is. Het gevoel van vertrouwen en veiligheid is fundamenteel aangetast. Koestering en intimiteit kunnen zelfs als heel bedreigend ervaren worden. Doordat het kind zich machteloos voelt, niet in staat zijn eigen situatie onder controle te hebben, kan het een negatieve opvatting over zichzelf ontwikkelen. Vaak is dan alleen-zijn de enige manier om zich veilig te voelen. Soms verliest het kind ook zijn complete kindertijd en de herinneringen eraan. De pijn van het misbruik wordt zo verdrongen dat het kind vroeg of laat erachter komt dat het in feite

hem/haar een nieuw tennisracket...'; 'Ik maak hem/haar zo bang, dat...'; 'Als hij/zij iets zegt: 't is zijn/haar woord tegen het mijne...'; 'Zal ik zeggen dat het me spijt...?' 'Zal ik maar net doen alsof er niets gebeurd is...?'

Misbruik van jongens heeft vele vormen, zoals het voortdurend voeden van de jongen met verhalen over seks en seksualiteit met de bedoeling hem te prikkelen of te verleiden, het gezamenlijk baden of douchen onder het mom

geen kind heeft kunnen zijn.

Bij jongens kan misbruik bovendien nog specifieke gevolgen hebben. Het is voor hen veel moeilijker om toe te geven dat ze misbruikt zijn. Vaak steken ze veel energie in het ontkennen en minimaliseren van het misbruik om hun eigen manbeeld overeind te houden. Je wilt niet voor een slappeling worden aangezien, ook niet door jezelf. Zo'n negatief zelfbeeld kan tot gevolg hebben dat de jongen zich tot niets in staat voelt en ook niets wil ondernemen. Hij wordt schuchter, passief en isoleert zich. Of – en dat kan ook – hij wil zich aan die machteloosheid ontworstelen door zichzelf als man voortdurend te bewijzen. Hij kan niet stilzitten, hij moet altijd iets te doen hebben. Hij vertrouwt alleen zichzelf en geeft niets uit handen. Ruimte voor intimiteit ontbreekt, want die is onveilig en werkt angst en boosheid in de hand, aldus Jos van den Broek.

Veel slachtoffers schamen zich en geven zelfs zichzelf de schuld van het misbruik. Het is natuurlijk ook erg verwarrend als je verstand zegt: hier klopt iets niet, maar tegelijk je lichaam het signaal geeft dat iets prettig is. Door het misbruik wordt het moeilijker, soms zelfs onmogelijk om later seksualiteit als iets moois en fijns te ervaren. Uiteindelijk kan seksueel misbruik zelfs het aanleren van gewone sociale vaardigheden frustreren.

Het is een diepe, smartelijke werkelijkheid, dat een dader misschien op heel passende wijze juridisch behandeld en gestraft kan worden, maar dat zijn slachtoffers vaak levenslang hebben gekregen...

Wat te doen?

Wat te doen bij dit misbruik? Geheimhouding, onvriendelijker gezegd: struisvogelpolitiek, is gevaarlijk voor alle partijen. Die wijze van behandeling is in ieder geval ook onchristelijk. Ze leidt gemakkelijk tot misbruik van de op zichzelf bijbelse uitdrukking 'zonde met de mantel der liefde bedekken'. Maar hoe dan wel? Allereerst verwijs ik naar het protocol voor gemeenten die

geconfronteerd worden met (seksueel) misbruik in pastorale en gezagsrelaties, opgesteld door het Meldpunt van samenwerkende kerken.²

Uitgangspunt van dit protocol is dat de kerk een veilige plaats behoort te zijn. In situaties van misbruik door een kerkelijke functionaris wordt die veilige plaats het tegenovergestelde: onveilig en dus ook beangstigend. Daarmee wordt niet alleen de naam van onze God geweld aangedaan, ook het vertrouwen in medechristenen wordt ernstig geschaad. Je zult als kerk dan ook zeer zorgvuldig moeten omgaan met alle betrokkenen: mogelijke slachtoffers, mogelijke daders en verder ieder die erbij betrokken is. 'Mogelijke', want een vermoeden of zelfs concrete beschuldiging betekent niet automatisch dat er ook een dader is. Aan de andere kant bewijst de praktijk dat ook de meest onwaarschijnlijke beschuldiging wel degelijk op feiten kan berusten. Het protocol waarschuwt er dan ook voor om geruchten niet maar op hun beloop te laten. Als je die laat passeren, kun je er zomaar aan meewerken dat het misbruik doorgaat. Als de geruchten op niets gebaseerd zijn, kunnen ze toch al tot gevolg hebben dat de goede naam van mensen wordt

geschaad. In beide gevallen zijn ze dus schadelijk. Negeer ze niet, maar reageer erop met grote zorgvuldigheid.

Overheid en kerk

Er leven uiteraard veel meer vragen. Hoe verhoudt zich het strafrecht van de overheid met het eigen tuchtrecht van de kerk? Daar is een boek over te schrijven, dus duid ik dit nu alleen maar aan. De kerkelijke tucht is wel geestelijk en gebaseerd op het vermaan van Gods Woord, maar ze kan ook uitlopen op daadwerkelijke censuur en excommunicatie, en bij ambtsdragers in ieder geval op uitsluiting uit de kerkelijke ambten. In het strafrecht van de overheid wordt rechtgesproken volgens de wetten van het land, en dat recht gaat

over alle burgers. Bovendien beschikt de overheid over de zwaarmacht van politie (recherche) en justitie, en bij veroordeling kan aan de dader (gevangenis)straf opgelegd worden.

Om deze reden mag bij seksueel misbruik binnen de kring van de gemeente niet vergeten worden dat het volgens

de wet om een misdrijf gaat. De wet verbiedt seksueel contact met een kind jonger dan 12 jaar, en met jongeren tussen de 12 en 16 als er sprake is van dwang en een afhankelijkheidsrelatie. Ook strafbaar is ontucht tussen een

De kerk een veilige plaats

werkende in de gezondheidszorg of de maatschappelijke zorg met iemand die zich als patiënt of cliënt aan zijn hulp en zorg heeft toevertrouwd. Het is duidelijk dat dat laatste ook geldt voor pastorale situaties.

Het staat slachtoffers daarom vrij om aangifte te doen bij de politie of contact te zoeken met het Meldpunt. Zo'n aangifte bij de zedenpolitie bijvoorbeeld is onder meer van betekenis, omdat men daar over deskundige kennis beschikt, specifieke opsporingsmethoden kan inzetten en ook onderzoek kan doen of het misbruik een bredere verspreiding heeft gekregen. Tegelijk blijkt uit de praktijk, dat slachtoffers er vaak heel verschillend inzitten. Ook in de kerk geldt: wanneer is een slachtoffer daaraan toe? De een is er eerder aan toe dan de ander. En een aangifte

Slachtoffers hebben vaak levenslang

of klacht moet wel van het slachtoffer zelf afkomstig zijn. Bij minderjarige kinderen kunnen ouders aangifte doen. Het belang van zo'n melding of aangifte is evident: het misbruik moet immers onmiddellijk gestopt worden, en dan graag blijvend. Dat is het beste voor de dader zelf, maar vooral voor slachtoffers, die, zoals gezegd, vaak toch al levenslang hebben. En het afstoppen van de dader voorkomt hopelijk nieuwe slachtoffers.

Ambtsgeheim

Een volgende vraag in dit verband is: hoe staat het met het ambtsgeheim of biechtgeheim? Calvijn leerde al dat de kerk niet oordeelt over geheime zonden, tenzij (!) die wegens de gebleken hardnekkigheid van de zondaar volgens de procedure van Matteüs 18:15-17 bij haar worden aangebracht. Bovendien berust dit oordeel niet bij één man, maar bij de kerkenraad, die is ingesteld om censuur te oefenen. Het zal niemand verbazen dat

de kerken lange tijd seksuele misstappen hebben behandeld naar de regel van Matteüs 18. Matteüs 18:15 bevat ook voor de zwijgplicht van de ambtelijke zielzorger een regel: waar het geheime zonden betreft, is deze gebonden aan zijn ambtsgeheim.³ Dat hoeft een echte behandeling van de zaak niet in weg te staan, al beperkt het ambtsgeheim kennis van de zaak tot betrokkenen. Huijser neemt het ambtsgeheim dan ook serieus. Biechtgeheimen deel je niet mee aan ambtgenoten en evenmin aan echtgenoten. Doorbreking van het ambtsgeheim kan alleen gegeven worden door degene aan wie het geheim werd toevertrouwd. Het protocol van het Meldpunt geeft aan dat het ambtsgeheim weliswaar van grote waarde is, omdat wat in vertrouwen verteld

is, ook in vertrouwen bewaard wordt, maar dat ook aan het ambtsgeheim een grens kan komen. Daarbij worden criteria genoemd en als eerste: toestemming van de betrokkene om het ambtsgeheim te doorbreken. Andere criteria zijn: de betrokken hulpverlener of ambtsdrager kan in gewetensnood zijn door het handhaven van de zwijgplicht, of het niet doorbreken van het geheim levert voor iemand anders ernstige schade op. Maar in ieder geval is het ambtsgeheim niet bedoeld om seksueel misbruik of misbruik van het ambt geheim te houden. Doorbreking van het ambtsgeheim mag niet breder gebeuren dan strikt nodig is. Het mag dus niet leiden tot ongeremde publiciteit.

Slachtoffers

En wat de slachtoffers betreft: zij hebben in verreweg de meeste gevallen dringend psychische hulp nodig. Als ze met hulp van hun eerste gesprekspartner de symptomen ontdekken, zoals moeite om zich te concentreren, moeite om na te denken of te praten over het gebeurde, last van vervelende beelden of herinneringen, negatieve ervaringen met relaties, onverklaarbare gevoelens van boosheid, teleurstelling, schuld, angst, schaamte, dan kunnen ze het beste hulp zoeken bij professionele hulpverlening. Daar moet bijvoorbeeld door hun pastor met voorzichtige nadruk op aangedrongen worden. Al wordt er ten slotte een klacht bij het Meldpunt of een aangifte bij de politie gedaan, het blijft altijd een zwaar tra-

ject voor slachtoffers, voor wie pastorale en psychische hulp aanwezig moet zijn.

Recidive

Een andere vraag die aandacht verdient, is: hoe is recidive te voorkomen? Hoe bewijs je nu als dader dat je berouw oprecht is? Dat is een lastige vraag, maar hij komt in de Bijbel wel aan de orde. Spreuken leert: 'Wie onnozel is, hecht aan ieder woord geloof, wie verstandig is, let op elke stap' (14:15). Woord en stap – de Heidelbergse Catechismus spreekt dan over beterschap beloven (met woorden) én bewijzen (metterdaad). Onze vadersen zeiden dan dat naast betuigingen van berouw ook nodig waren 'gewisse kentekenen(!)

van boetvaardigheid'. Die combinatie van woord en daad is voor alle partijen van groot belang om schijnbeking te voorkomen, te onderscheiden en te ontmaskeren.⁴ Waar kun je bij kentekenen van berouw aan denken? Enkele voorbeelden: be-

scheidenheid om vergeving niet als een recht op te eisen; het slachtoffer geen schuld toeschuiven; erkenning van de ernst van de daad; merkbare bewegelijkheid vanwege de vaak levenslange gevolgen voor het slachtoffer; bereidheid om contact met slachtoffer te vermijden en om desgewenst te verhuizen; bereidheid om therapie te vergoeden, zonder erover te onderhandelen.⁵

Ouders

Vergeet ten slotte ook de ouders niet van jonge kinderen en pubers die misbruikt zijn. Het valt voor ouders die er bij hun kind mee worden geconfronteerd, zeker niet altijd mee om goed te reageren. Wie zelf al last heeft van een angstige of zelfs afwijzende houding tegenover seksualiteit, dreigt

allicht ook op die manier te reageren op signalen van zijn/haar kind. Toch kunnen vroegtijdige onderkenning van het gebeurde en ondersteuning bij de verwerking juist door de ouders heel goed meehelpen om de ernst van de gevolgen te beperken. Angst is dan een slechte raadgever. Zeker angst voor reacties van familie, kennissen of de buurt. Of erger nog: angst voor wraak van de dader. Ouders moeten hun kind alle ruimte geven om de vreselijke ervaring te verwoorden, te verbeelden, te verwerken en die openheid met geduldig en verstandig praten en vragen ook losmaken. Laten ze hun kind vooral duidelijk maken dat het geen schuld heeft aan wat er seksueel gebeurde en dat het zich er niet voor hoeft te schamen, want het kind deed het niet zelf, maar was er slachtoffer van. En hoe belangrijk hun inbreng ook kan zijn, zonder goede professionele hulp kunnen de kwalijke gevolgen voor hun kind blijvend zijn. Vandaar het advies, schakel altijd het Meldpunt Misbruik in.

Bijbelse wijsheid

Volstrekt duidelijk moet ook zijn hoe wijs de Bijbel is in het afwijzen van

incest en ander seksueel misbruik. Zo open en eerlijk als de Bijbel spreekt, zo open en eerlijk moet er vandaag gesproken worden, thuis, op school en ook in de kerkgemeenschap. Misschien heeft de kerk nog steeds te maken met een fikse achterstand, al zijn er, door schade en schande geleerd, ook goede vorderingen gemaakt. En het is in onze verseksualiseerde maatschappij nog altijd een zegen dat de Nederlandse wet ontucht met minderjarigen verbiedt. Jongens en meisjes die slachtoffer zijn van seksueel misbruik, mogen niet ongetroost en on geholpen verder moeten modderen, ook en juist als alles van soms vele jaren geleden weer bij hen boven komt en gruwelijk opspeelt. Deskundige en liefdevolle hulp en opvang zijn dan buitengewoon nodig en daarin hebben ouders, ambtsdragers en hulpverleners ieder een eigen verantwoordelijkheid te nemen. Natuurlijk is daar veel wijsheid en moed bij nodig, maar niets doen is geen optie. Integendeel: niets doen en weggijken is een daad van onchristelijke onbarmhartigheid! Voor alle betrokkenen geldt: ora et labora: bidden om wijsheid en moed en dan met Gods hulp aan de slag.

Noten:

- 1 *Nader Bekeken* mei 1996.
- 2 Dit protocol is te downloaden van de site Meldpunt Misbruik, waarin de CGK, GKv, NGK en HHK samenwerken via http://www.meldpuntmisbruik.nl/wp-content/uploads/2013/05/2016_Protocol.pdf.
- 3 Ph.J. Huijser, *Het ambtsgeheim van de zielzorger*, Kampen, 1961, p. 140v, 156, 170v, 252.
- 4 Een aanzet tot discussie in H.J. Boiten, 'Bewijs van beterschap', in: C. van den Berg, H.J. Boiten en C. Trimp, *Pastorale. Pastoraat van Geest en Woord*, Kampen, 1997, p. 68-84.
- 5 Voorbeelden zijn te vinden op de site van Meldpunt Misbruik: <http://www.meldpuntmisbruik.nl/wp-content/uploads/2014/07/Bijlagen-bij-de-Handreiking-kerkenraden-versie-140526.pdf>.

Onlangs verschenen: cahier 108

Christelijke tucht vandaag

Prof.dr. Mees te Velde en ds. Kornelis Harmannij schrijven over de noodzaak van kerkelijke tucht en onderling vermaan in de gemeente en laten zien hoe vanuit de nieuwe kerkorde hierin winst kan worden geboekt.

Bestel nu via
www.woordenwereld.nl/klantenservice

Ook verkrijgbaar in de boekhandel

Onlangs verschenen: cahier 109

De kerk: hoe sta ik erin?

Wat moet je als je moeite of tegenstand ervaart of als zaken botsen met wat heel diep bij je zit? Ds. Pieter Niemeijer biedt fundamentele overwegingen, slaat piketpaaltjes, wijst relevante factoren aan en doet concrete handreikingen aan hen die in de kerk leiden 'met een korte ei' en lijden 'met een lange ij'.

Bestel nu via
www.woordenwereld.nl/klantenservice

Ook verkrijgbaar in de boekhandel

Preken over zonde

Is de zonde wel een thema waarover gepreekt kan worden? Staat voor de verkondiging in de kerk niet veel meer het evangelie van Gods genade in Christus centraal? Betekent het verbond dat God aan zijn gemeente gegeven heeft, niet juist dat de zonde niet of veel minder bepalend is voor ons als zijn Woord klinkt?

Moet de focus op de zonde, zoals die in dit artikel aan de orde is, niet haast vanzelf een eenzijdige prediking opleveren, gekenmerkt door hel en verdoemenis? Zal preken over zonde niet deprimerend moeten zijn, en dus niet goed voor de gemeente? Een accent leggen op zonde en oordeel roept toch een Godsbeeld op dat streng en dreigend is? Kan dat bijbels zijn? Dat roept toch ergernis op?

Ik zal in dit artikel deze vragen niet specifiek behandelen, maar ze klinken wel mee. Ik noem ter inleiding alleen twee aandachtspunten die mij ooit geïntregeerd hebben. Het eerste is

een opmerking van mijn Apeldoornse leermeester W. Kremer, die in zijn afscheidscollege een prediking waaraan de ernst van het gericht ontbreekt, 'een ontluisterd evangelie' noemde. Dat was een uitdrukking om bij door te denken. Een boodschap zonder 'ergernis' zou wel eens een boodschap zonder luister, zonder heerlijkheid kunnen zijn.

Het tweede is wat in een toevallig gesprek met de vrouw van een evangelische voorganger waarbij de zonde ter sprake kwam, door haar werd gezegd: 'Zonde? Daar hebben wij het nooit over. Wij zijn altijd maar blij!' En dat bleef ook hangen.

Verkondiging van het evangelie

Het is belangrijk dat de verkondiging van Gods boodschap in de kerk wordt aangeduid als evangelie, goede boodschap. Het is de boodschap van genade van God, van door het offer van Christus behouden worden en eeuwig leven hebben. De eigenlijke inhoud van de Bijbel ligt toch juist daar! 'God is liefde' (1 Joh. 4:8)! Daar kun je niet iets naast zetten als: 'God is toorn', of 'God is wraak'. Met Psalm 103:8v roepen we Gods naam in groot vertrouwen uit: 'Liefdevol en genadig is de HERE, hij blijft geduldig en groot is zijn trouw. Niet eindeloos blijft hij twisten, niet eeuwig duurt zijn toorn. Hij straft ons niet naar onze zonden, hij vergeldt ons niet naar onze schuld.' Het is de echo van wat de HERE zo luid over zichzelf heeft uitgeroepen in Exodus 34:6v, een echo die het hele Oude Testament door weerklinkt (Num. 14:18; Ps. 145:8-9; Joël 2:13; Jona 4:2; Neh. 9:17).

Dat betekent niet dat alles wat over de ernst van Gods heilige toorn te lezen is, een minder soort werkelijkheidsgehalte heeft. Op Gods gerechtigheid – en dat is altijd houvast aan de betrouwbaarheid van wat God zegt – wordt door gelovigen een beroep gedaan om verlost te worden. ‘Bevrijd mij en doe mij recht’ klinkt als in één adem (Ps. 31:2). Gods gerechtigheid brengt bevrijding teweeg. Maar Gods gerechtigheid weet ook van straf en van oordeel. ‘God is een rechtvaardige rechter, hij bestraft het kwaad, elke dag’ (Ps. 7:12). In Jesaja 5:8v klinkt een zezvoudig wee tegen de ongehoorzaamheid en de ontrouw van het volk van God, met als motief, dat ‘de HEER van de hemelse machten het recht hooghoudt, en de heilige God zich heilig toont in zijn gerechtigheid’ (Jes. 5:16).

Dat God genadig en barmhartig is, betekent dus blijkbaar niet dat Hij zijn ogen dichtknijpt voor de zonde. In dat oerwoord over wie God is, in Exodus 34, staat ook dat Hij ‘niet alles ongestraft laat en voor de schuld van de ouders de kinderen en kleinkinderen laat boeten, en ook het derde geslacht en het vierde’ (Ex. 34:7). Niet voor niets staat dat op de tweede plaats. Het heeft niet Gods prioriteit, maar het maakt wel duidelijk dat Hij niet met zich laat spotten. Hij is de Heilige. Zijn ogen ‘zijn te zuiver om het kwaad te kunnen aanzien, de ellende te kunnen verdragen’ (Hab. 1:13). De heilige God verdraagt de zonde niet, en daarom wil Hij de zonde ook niet ongestraft laten. Zo toont Hij zijn heiligheid aan het volk wanneer Nadab en Abihu op een onheilige manier met Gods heilige dienst zijn omgegaan (Lev. 10:3).

Als Israël in Gods verbond intensief de verlossende kracht van zijn liefde heeft ondervonden en ze staan op de drempel van het beloofde land, dan laat de HERE in de laatste hoofdstukken van Deuteronomium nog zo nadrukkelijk horen dat de oordelen die over de vijanden zijn gekomen, ook Gods volk zelf kunnen treffen. Er zijn twee wegen: het leven en het goede, maar ook de dood en het kwade (Deut. 30:15). Daarbij klinkt ook de diepe waarschuwing van

Gods oordeel als het volk zal weigeren te luisteren. Dan zal het te gronde gaan (Deut. 30:17-18).

De samenhang tussen evangelie en oordeel is nauw en diep!

De manier waarop beide aspecten in een levend historisch verband in Gods Woord zichtbaar worden, maakt duidelijk dat het om een realistische samenhang gaat. Het evangelie van Gods genade komt in deze realiteit naar ons toe. Wie alleen de mildheid van Gods genade zou willen horen – los van de menselijke schuld –, vergeet in welke

werkelijkheid God is binnengekomen met genade en liefde. Die maakt van het evangelie een soort platonisch ideaal waarin

wij mensen zoals we echt zijn, niet voorkomen. Maar dan is – om Kremer nog eens aan te halen – het evangelie een ontluisterd evangelie geworden. Duidelijk is hoe van God uit gezien de zonde in het evangelie, en dus in de verkondiging, thuishoort.

Er zijn nog andere gezichtshoeken van waaruit de zonde in de preek thuishoort. Daarom nu nog iets nader over het genadeverbond.

Preken in de verbondsgemeente

In het voorgaande werd al zichtbaar dat het collectieve aspect van Gods bemoeienis met de mens onlosmakelijk vastzit aan de individuele verantwoordelijkheid van ieder mens. Dat wordt nog duidelijker wanneer we beseffen hoe de kerk van Christus ook verbondsgemeente is. Er is samenhang in de ene geschiedenis die God door de eeuwen met mensen gaat. Dat de kerk volk van God is, lichaam van Christus en tempel van de Heilige Geest, heeft een indrukwekkende historische dimensie. De eeuwige God heeft in de geschiedenis het heil uitgewerkt dat tevoren in Gods raad besloten lag en een eeuwige toekomst heeft. Gods werk heeft altijd meer oorsprong en meer toekomst dan wij kunnen bevatten. Tegelijk is het eigen aan de Here God, dat hij zo diep realistisch in onze geschiedenis binnenkomt. Heel speciaal wordt dat in de verhoudingen van het genadeverbond duidelijk. Het verbond staat ook voor de

grote en realistische nabijheid van het verlossingswerk van God.

Hierover zijn – speciaal in de gereformeerde theologische traditie – bibliotheken volgeschreven, omdat er nogal wat speculatie over is ontstaan. Voor het thema van dit artikel beperk ik mij dus.² Een probleem dat elke keer weer is opgedoken in het spreken over het verbond, is de gedachte dat het in het genadeverbond in eigenlijke zin gaat over de realisering van de uitverkiezing. Diverse theologen – en predikers – hebben gezegd, dat het genadeverbond alleen de uitverkorenen geldt. Consequentie daarvan is dat óf de beloften van het verbond alleen de uitverkorenen gelden, en er dus niets mee kan worden gedaan als je niet (eerst) weet dat je uitverkoren bent; dat is de lijn van onder andere de Gereformeerde Gemeenten. Óf er wordt gezegd, dat de beloften van het verbond alleen de uitverkorenen gelden, en er dus maar van moet worden uitgegaan dat het jonge kerklid inderdaad uitverkoren en wedergeboren is, totdat eventueel blijkt dat hij of zij een andere kant uit gaat. Dan was het allemaal voor niets. Dat was de leer van de veronderstelde wedergeboorte à la Abraham Kuyper.

In beide benaderingen heeft de waarschuwing tegen zondigheid en afval nogal weinig zin. In de lijn van de Gereformeerde Gemeenten wordt wel krachtig gepreekt over de zondigheid, ja de doodsstaat van de mens, maar men kan er eigenlijk geen verwachting van hebben. Alles moet immers uit de uitverkiezing komen. In de lijn van de veronderstelde wedergeboorte is een waarschuwend soort preken evenzeer overbodig. Gods werk in wedergeboorte en vernieuwing heeft naar men veronderstelt, al plaatsgehad en zo niet, dan is het toch al te laat. Dus waarom de gemeente lastigvallen met waarschuwingen tegen zonde, anders dan als een milde begeleidende activiteit voor mensen met wie het al goed is?

In beide gevallen zit de theologische constructie die verkiezing en verbond ineenschuiven, het werkelijk luisteren naar de stem van Gods Woord in de weg. Elders heb ik de ontoelaatbaarheid van een dergelijk ineenschuiven nader onderbouwd.³

Een soort platonisch ideaal

Nee, de kerk van Christus is de realiteit van zijn lichaam, en tegelijk de realiteit van mensen die in Hem geloven mogen, maar ook nog zondaar zijn. Tegelijk gerechtvaardigd en zondaar – *simul iustus et peccator* – blijft voor veranderde, wedergeboren christenen een moeilijke realiteit. Maar het Woord is daar wel op afgestemd! Het spreekt over de noodzaak van de fundamentele bekering of wederge-

boorte die nodig is, en het spreekt niet minder over de strijd tegen de zonde die ook in het leven van een wedergeboren mens nog nodig is. Natuurlijk zal in de preek deze realiteit van de gemeente mét de appellerende toonzetting van het Woord van God voortdurend meeklinken.

Concreet

Om in de veelheid van bijbelse en praktische elementen enkele aanduidingen te geven, noem ik een paar thema's waarover inhoudelijk niet echt gepreekt kan worden zonder mensen in hun zondaar-zijn aan te spreken. Elke predikant – en elk gemeentelid! – zou daar nog veel meer aan kunnen toevoegen. Het woord 'concreet' boven deze paragraaf verraadt de intentie om dicht bij de realiteit van mens-zijn en christen-zijn te komen, maar ook de noodzaak dat preken een concrete spiegel vormen waarin de gemeente zichzelf zien zal, in een per-

soonlijke ontmoeting met God en met Christus.

Verloren mensen

Wanneer Paulus Israël als voorbeeld voor de gemeente stelt, zegt hij daarmee dat ook in de gemeente, waar geestelijk voedsel en geestelijke drank genoten worden, mensen kunnen worden afgewezen door de Here God (1 Kor. 10:1-5). Israël in de woestijn is voor de kerk geen *vérvan-ons-bedverhaal*. In diezelfde brief aan de kerk van Korinte komen nogal wat zonden langs. Op een paar plaatsen worden we gewaarschuwd dat blijkbaar ook kinderen van het verbond verloren kunnen gaan, omdat ze niet herkenbaar zijn als anders dan de wereld (1 Kor. 3:3,13-18; 10:12). Aan het eind van de brief staat het woord van ontzaglijke ernst: 'Wanneer iemand de Here niet liefheeft, hij zij vervloekt' (1 Kor. 16:22).

Tegelijk gerechtvaardigd en zondaar

In de brief aan de Hebreëën, gericht aan christenen voor wie van jongs af de gemeente iets gewoons is geworden, is verslapping en zelfs kerkverlating in beeld. Vandaar de oproep om met vrijmoedigheid te naderen tot de troon van de Genadige (Heb. 4:16), maar ook de waarschuwing om bij de heerlijkheid van de uitstalling van

Gods genade niet achteloos te blijven zonder tot de overgave van het geloof te komen (Heb. 6:4-6). Er moet ernst gemaakt worden met het verkondigde heil. Bij de gemeente horen en behouden zijn is geen vanzelfsprekende eenheid. Er bestaat afval in mensenharten, ook als ze met een soort vanzelfsprekendheid bij de kerk horen. Een beroep op Psalm 95 blijkt actueel: verhard je hart niet, wees niet als Israël in de woestijn. Binnengaan in het beloofde land gaat niet zonder bekering tot God (Heb. 3:6 - 4:13).

In onverschilligheid blijven vastzitten aan de aantrekkingskracht van de wereld, terwijl het evangelie je overbekend is, wordt wel aan de orde gesteld! En dat met de waarschuwing: 'Huiveringwekkend is het te vallen in de handen van de levende God!' (Heb. 10:31). Van predikanten wordt niet gevraagd elke week het volle pakket van dreiging met Gods oordelen en van het verloren gaan van mensen uitputtend

te behandelen. Er bestaat een soort prediking die dat doet, met als gevolg dat de gemeente het aanhoort als iets dat nu eenmaal zo hoort te worden gezegd. En het glijdt even makkelijk van de hoorders af. Maar wanneer een predikant nalaat deze ultieme ernst van het oordeel te laten klinken, dan zal – net als bij de wachter van een stad die niet waarschuwde voor de vijand – het bloed van de slachtoffers op zijn hoofd neerkomen (zie Ez. 33:6-9). Het bedienen van Gods Woord is naar alle kanten een grote verantwoordelijkheid! Het is de dienst van het evangelie, de goede boodschap van Gods genade. Maar het besef van de twee wegen, van behouden worden en van verloren gaan, kan niet ontbreken. Dat wij

mensen, ook binnen Gods verbond met Abraham en zijn nakomelingen, van nature als kinderen van Adam zondig en dus verloren zijn, is met het water van de doop niet vanzelf weggewassen. Het wordt bij de doopvont juist erkend. Daarom pleiten we daar juist ook op Gods genade, dat de Heilige Geest de dopeling geeft in Christus' dood begra-

ven te worden en met Hem op te staan in een nieuw leven.

Vlees en Geest

Oud en nieuw leven, vlees en Geest, de oude mens en de nieuwe mens – het zijn bijbelse woorden over de dubbele identiteit van een christen. Ook een gelovige is nog ‘oude mens’. De vermaningen in het Nieuwe Testament staan veelal in het kader van de roeping tot een heilig leven. Het gaat om gelijkvormigheid aan Christus waartoe wij bestemd zijn (Rom. 8:29) en om de vrucht van de Geest, zoals die in Galaten 5 tegenover de werken van het vlees (de eigen begeerten, NBV) staan.

Die vrucht van de Geest is net zo concreet aan de orde als wat in ons natuurlijke bestaan als zondig voor de dag komt. In preken mogen de dingen echt wel zo duidelijk bij de naam genoemd worden als de apostel het doet! Belangrijk dat de gemeente oppakt dat een vrucht doorgaans niet door de boom die hem voortbrengt, wordt geoogst! Het plukken van onze vrucht is voor anderen! Geduld, vriendelijkheid, goedheid, zachtmoedigheid en zelfbeheersing (Gal. 5:22) zijn oogst voor anderen. Zo past de vrucht van de Geest bij de gelijkvormigheid aan Christus. Voor onszelf zijn liefde, vreugde en vrede zeker ook een grote zegen.

Als het nieuwe en het oude samen worden besproken,

zoals in de brieven gebeurt (zie ook Rom. 8; Ef. 4 - 6; Kol. 3 - 4; 1 Tess. 4;

2 Tess. 3), dan kijkt de gemeente in de spiegel. Dan worden vrome praatjes waardeloos, en oprechtheid en zelfverloochening van groot belang. Dan komen zonden aan het licht. Ik hoorde ooit in een lezing een theoloog vertellen van een gesprek met een chirurg. Die zei: ‘Ik heb al heel wat mensen naakt op de operatietafel gehad, maar ik heb nog nooit een ziel gezien.’ Het antwoord van de predikant was: ‘Bij

de meeste mensen zit de ziel in hun portemonnee, en die hebben ze op uw tafel niet bij zich.’ Het onderscheid tussen vlees en Geest is noodzakelijk om echte christenen te brengen bij: ‘Ik elendig mens!’ (Rom. 7:24), en ook nodig voor mensen die in feite niet weten van

een nieuw leven, maar ondanks lange kerkelijke ervaring nog onveranderd zijn. Zondekennis en zelfkennis voor het aangezicht van God kunnen onmogelijk afwezig zijn in een kind van God.

Er zal nooit bezwaar tegen zo’n boodschap kunnen zijn. Als dat wel het geval is, is er wel reden tot een indringend herderlijk gesprek! Er is wat loos wanneer iemand bij een lezing over preken met dergelijke elementen van onderscheid zich beledigd toont, omdat met hem als gereformeerd mens, die thuis is in Gods verbond, het thema ‘zondaar zijn’ aangesneden zou moeten worden! In het licht van het Nieuwe Testament, ook van de woorden van Jezus in de Bergrede bijvoorbeeld, klopt er dan

iets niet. Juist in het kader van de vermaning van mensen ‘die maar bleven zondigen’ (2 Kor. 13:2) past

de opdracht: ‘Onderzoek bij uzelf of u vast op God vertrouwt, stel uzelf op de proef. U weet toch van uzelf, dat Jezus Christus in u is? Als dat niet zo is, dan hebt u de proef niet doorstaan’ (2 Kor. 13:5).

Het Onze Vader

In een gesprek met twee gemeenteleden die in een heftig conflict waren geraakt, stelde de predikant vooraf aan

beiden de vraag: ‘Zijn jullie bereid het hele Onze Vader te bidden?’ De vraag werd meteen begrepen. Slechts een van beiden zei ‘ja’. De ander weigerde. De dominee constateerde dat er dan verder niets te bespreken was.

Hoe belangrijk is het ons te realiseren

dat de Here Jezus ons dit gebed om vergeving als een dagelijks model van bidden heeft gegeven. Er is kennelijk niet te verwachten dat we in dit leven daarboven uitkomen. En dat die grootvader, die van jongs af met het evangelie geleefd had, op zijn sterfbed met tranen in de ogen naar dit uitzicht verlangde: géén zondaar meer zijn!

Hij zou, en Gode zij dank met vele anderen meer,

dit artikel nog met vele alinea’s kunnen uitbreiden. Mooi als het zo kan functioneren.

Noten:

- 1 W. Kremer, ‘De gemeente in de ambtelijke theologie’, in: *Woord en kerk. Theologische bijdragen bij de herdenking van het 75-jarig bestaan van de Theologische Hogeschool*, Amsterdam, 1969, p. 170. Zie ook J.W. Maris, ‘De toorn van God – bijbelse realiteit’, in: J.W. Maris en F. van der Pol (red.), *De zonde uit beeld. Bijbels schuldbesef en modern levensgevoel*, Barneveld, 1994, p. 99-126.
- 2 Voor een iets uitvoeriger bespreking zie J.W. Maris, *Zondaars en bedelaars. Over de kerk, de gemeenteleden en de verkondiging van het Woord* (Woord en Wereld, nr. 95), Haarlemmermeer, 2013, p. 15-44.
- 3 Zie J.W. Maris, ‘De eeuwige God heeft de tijd – wij niet de eeuwigheid. Aspect van de verhouding tussen verbond en verkiezing’, in: G.C. den Hertog e.a. (red.), *Acta. Bundel ter gelegenheid van het afscheid van prof.dr. T.M. Hofman als hoogleraar aan de TUA*, Heerenveen, 2015, p. 313-327.

Een andere kant

Column
Rufus Pos

Deze column schrijf ik terwijl ik voor een poosje in Zuid-Afrika ben. Net als in Engeland rijdt het verkeer hier links. Dat is wel even wennen. Je wilt de eerste weken geheid aan de verkeerde kant in je auto stappen. En als je een weg wilt oversteken, of je dat nu als voetganger doet of als automobilist, kijk je als Nederlander gegarandeerd de verkeerde kant op: eerst naar links, dan naar rechts. Ik heb mezelf daar nu al zo vaak op betrappt. En dat kan best gevaarlijke situaties opleveren. Je kijkt naar links en de weg lijkt vrij, je wilt beginnen met oversteken, maar dan komt er plotseling toch een auto juist van de andere kant. Het gevaar komt dus uit onverwachte hoek.

Al eerder heb ik er de vinger bij gelegd dat onder andere het *ND* scribenten aantrekt die gros-sieren in allerhande oplossingen voor problemen die er zijn met de kerk. De oplossingsrichting die iemand voorstelt, hangt natuurlijk wel af van z'n visie op de kerk. Ga je uit van het idee dat een kerk onder alle omstandigheden moet groeien, dan is er momenteel inderdaad sprake van een groot probleem. En dat blijft, zolang je (onbewust) naar een kerk kijkt alsof het een soort geestelijke Albert Heijn is. Dan leidt in jouw optiek een afnemend aantal klanten ontegenzeggelijk tot de conclusie dat er iets aan de kwaliteit van de producten mankeert. Of een haperende service van het bedienend personeel is de boosdoener. Dan zoek je al gauw in de kerk een oplossing voor het afnemende animo van kerkgangers door meer

te mikken op klantgerichtheid. Aantrekkelijker diensten door pakkende prediking en aansprekende muziek. Prima initiatieven, maar mijns inziens toch geen echte oplossing voor het gesignaleerde probleem.

Veel jongeren hebben in de afgelopen decennia hun kerk de rug toegekeerd. In toenemende mate blijken er nu ook veertigers en vijftigers te zijn die er plotsklaps de brui aan geven. En je vraagt je dan af: hoe is het mogelijk dat heel meelevende mensen binnen een paar jaar zomaar alle gevoel voor de kerk kwijt zijn? Je hoort dan verklaringen als: zij zijn afgeknapt op 'dit of dat'. En vervolgens gaan we driftig op zoek om 'dit of dat' te veranderen. Want het is toch heel erg als actieve broeders en zusters afknappen op zaken waar we zelf ook niet echt vrolijk van worden.

Maar er is ook een andere kant. De gelijkenis van de Zaaier zoals de Here Jezus die vertelt kun je ongetwijfeld op meerdere manieren begrijpen. Het hangt er dan van af welke facetten je benadrukt. Maar voor een evenwichtige uitleg zullen toch op z'n minst twee dingen voor ons duidelijk moeten zijn: 1. Niet alle grond is geschikt om het zaad te ontvangen en te laten groeien zodanig dat er sprake van vrucht is. En 2. Het zaad is, waar het ook neerkomt, altijd *goed* zaad.

Mensen die verantwoordelijkheid dragen in de kerk, hebben (onbewust) gemakkelijk het idee dat zij het aan de kerk toevertrouwd zaad (Woord) zodanig moeten 'ver-

edelen' dat het, waar het ook neerkomt, altijd wortel kan schieten. Het zaad moet dan als het ware zo geschikt gemaakt worden dat het zelfs op onvruchtbare grond nog kan gaan uitgroeien. De gelijkenis zoals de Here Jezus deze vertelt, gaat echter uit van het ene zaad en verschillende soorten grond. Het is een gegeven dat niet het zaad moet worden aangepast aan de grond, maar dat de grond bewerkt moet worden om het zaad te kunnen ontvangen. En wij gaan er naar mijn mening wel eens te gemakkelijk van uit dat binnen de kerk alleen maar sprake is van goede grond, terwijl dan de randen, berm en paden zich buiten de kerk bevinden. Ja, dan ben je verwonderd als er mensen afhakken van wie je dacht dat bij hen als kerkleden het zaad in goede grond was terechtgekomen. Maar is het niet eerlijker om te constateren dat er ook binnen de gemeente mensen zijn met een hart dat geen goede grond vormt voor het zaad van het Woord? En, is dat laatste ten diepste niet met ons allemaal het geval? Wij worden geen van allen met een levend hart geboren! Bij ons allemaal moet ons stenen hart veranderd worden en pas dan is het ontvankelijk voor het reddende Woord van God. Blijf daarom bidden om een kerk waar mensen zich aangesproken voelen, maar blijf vooral *ook* bidden dat de Geest van Christus de ploeg in ons hart en dat van onze kinderen blijft zetten, zodat we zijn Woord niet alleen horen, maar ook aannemen.

Prisca en Aquila: een bijzonder stel

'Groet Prisca en Aquila, mijn medewerkers in de dienst aan Christus Jezus, die voor mij hun leven op het spel hebben gezet.'

(Romeinen 16:3-4a)

Aquila is een Jood die afkomstig is uit Pontus. Hij woont in Rome, maar aan dat verblijf komt een abrupt einde in het jaar 49.¹ Als de keizer besluit dat alle Joden Rome moeten verlaten, vertrekt ook Aquila samen met zijn vrouw Priscilla.

Acht jaar later is de situatie dermate veranderd dat ze toch weer in Rome kunnen wonen. Paulus wijdt dan in zijn brief aan de gemeente Rome hartelijke woorden aan dit echtpaar.

Samen leerbewerker

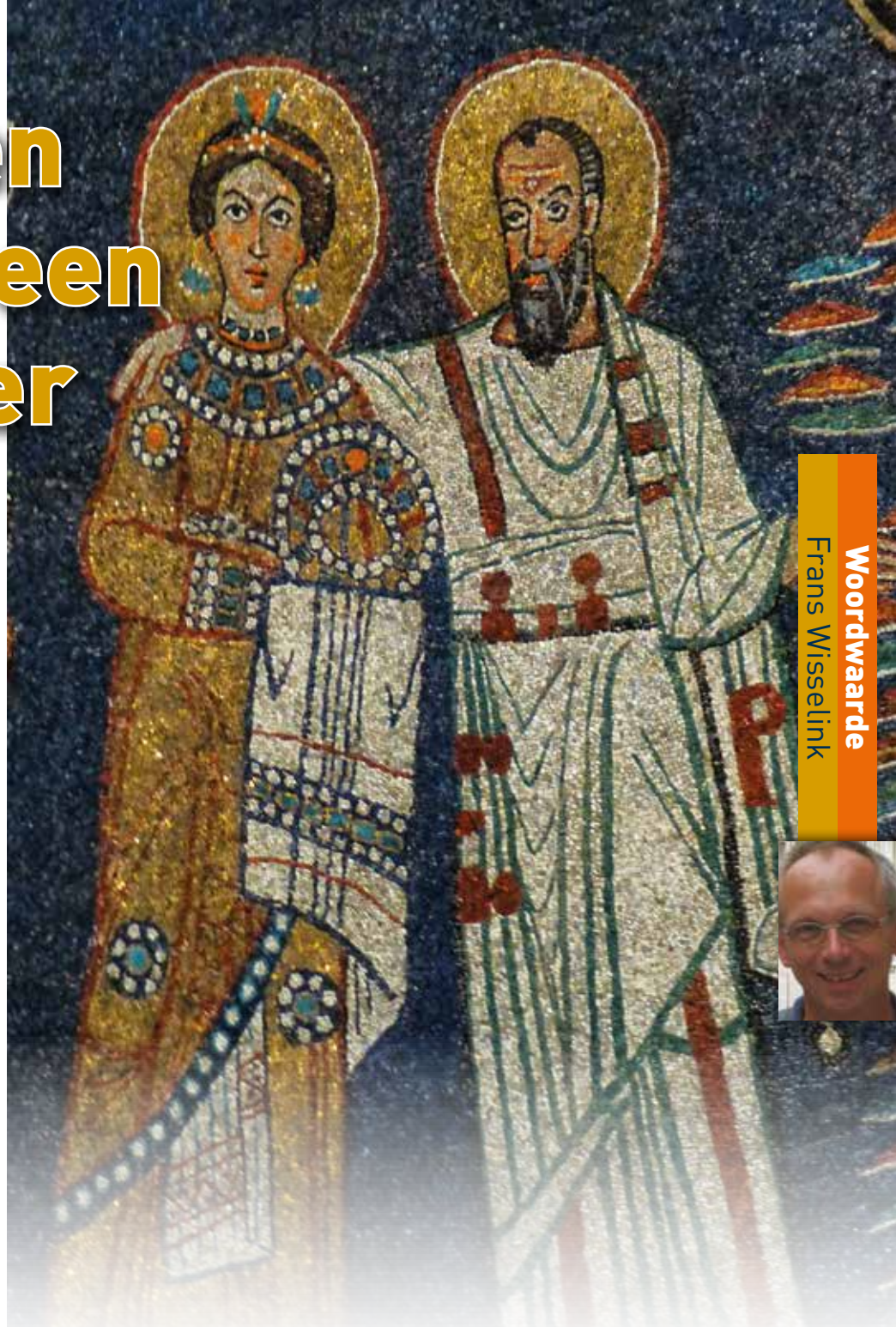
Aquila en Priscilla vestigen zich in het jaar 49 in Korinte. Ze zijn samen leerbewerker.² Paulus die ook leerbewerker is, gaat met hen samenwerken en hij gaat zelfs bij hen wonen. Elke sabbat gaat hij naar de synagoge, maar door de week is hij bij Aquila en Priscilla te vinden (Hand. 18:1-4). Na een tijdje krijgt hij financiële ondersteuning

vanuit Macedonië (2 Kor. 11:9), waardoor hij zijn handen vrij heeft voor de verkondiging. Daarmee komt een einde aan de beroepsmatige samenwerking, maar hij blijft contact met hen houden. Samen vertrekken ze in het jaar 55 per schip vanuit Korinte naar Efeze. Paulus brengt daar een kort bezoek aan de synagoge, maar reist dan verder zonder Priscilla en Aquila (Hand. 18:18-21).

Samen uitlegger van de Weg van God

Een tijdje later komt een zekere Apollos in Efeze aan. Apollos is welsprekend, hij heeft veel bijbelkennis, hij weet ook

het nodige over Jezus, hij is enthousiast en vrijmoedig. Deze begaafde man voert het woord in de synagoge van Efeze en daar horen Priscilla en Aquila hem. Maar ze ontdekken tot hun schrik merkwaardige leemtes in zijn verhaal. Hij weet alleen van de doop van Johannes. Ze gaan in afzondering met hem in gesprek en leggen hem uit wat de Weg van God precies inhoudt. Dat gesprek voeren ze samen: niet alleen *hij* voert het woord maar *zij* ook, want ze hebben blijkbaar *allebei* wat te vertellen. Dit gesprek van Priscilla en Aquila met Apollos heeft een positief effect. De gaven van Apollos worden door de gemeente van Efeze ontdekt. Als Apollos vanuit

Woordwaarde
Frans Wisselink

Efeze naar Korinte wil reizen, krijgt hij van de gemeente een aanbevelingsbrief mee. In Korinte is hij een grote steun voor de gelovigen (Hand. 18:24-28). In het boek Handelingen wordt verder niets meer gezegd over Priscilla en Aquila.

Samen gastvrij voor de gemeente

Uit de eerste brief aan de Korintiërs blijkt dat de ontwikkelingen in Efeze verder zijn gegaan: vier jaar nadat Aquila en Priscilla zijn aangekomen in Efeze, is hun huis de plaats waar de gemeente samenkomt (1 Kor. 16:19). Vanuit Efeze schrijft Paulus onder meer: 'Vrouwen moeten gedurende uw samenkomsten zwijgen' (1 Kor. 14:34). Korte tijd nadat hij dat geschreven heeft, vertrekt hij voor een reis in de richting van Macedonië. De gemeente van Efeze blijft tijdelijk achter onder leiding van Timoteüs aan wie Paulus een brief schrijft om hem te ondersteunen in de opbouw van de gemeente. In deze brief doet Paulus onder meer de volgende uitspraak: 'Een vrouw dient zich gehoorzaam en bescheiden te laten onderwijzen; ik sta haar dus niet toe dat ze zelf onderwijst of gezag over mannen heeft; ze moet bescheiden zijn' (1 Tim. 2:11-12).

Samen actief voor Christus Jezus

In het jaar 57 treffen we Prisca en Aquila in Rome aan (Rom. 16:3-5a). Net als in Efeze is hun huis in Rome de

plaats waar de gemeente samenkomt. Blijkbaar is het een ruim huis. Paulus vraagt aan zijn lezers te Rome, deze twee mensen te groeten. Hij is blij met hen en datzelfde geldt voor alle gemeenten van de heidenen. Wat stemt hem zo dankbaar? Prisca en haar man Aquila zijn Paulus' medewerkers in de dienst aan Christus Jezus. Ze hebben zich er met hart en ziel voor ingezet om in Rome het werk te doen dat Paulus daar zo graag had willen doen. Ze zijn in Rome min of meer de plaatsvervaarders van Paulus. Zo hebben ze hun leven ingezet voor Paulus. Velen zijn daar met Paulus dankbaar voor.³

In de tweede brief van Paulus aan Timoteüs vinden we de laatste aanwijzingen over Prisca en Aquila. Paulus is dan in Rome en zij tweeën bevinden zich weer in Efeze, waar Paulus hen laat groeten (2 Tim. 4:19). Dat is in het jaar 63.

Samen

Al met al worden Aquila en Priscilla in de Bijbel zes keer genoemd. Twee keer wordt Aquila als eerste genoemd en zijn vrouw als tweede (namelijk in Hand. 18:2 en in 1 Kor.

16:19). Maar de andere vier keer wordt Priscilla (of Prisca) als eerste genoemd (namelijk in Hand. 18:18, in Hand. 18:26, in Rom. 16:3 en in 2 Tim. 4:19).

Hoe groot was de rol van Priscilla? Was zij een soort van professor in de theologie die Apollos in de collegebanken had zitten? Of was zij samen met Aquila uitsluitend actief in de privésfeer? Uit de bijbelse gegevens krijg je de indruk

dat het daar ergens tussen in zit. Ze zijn samen tot grote zegen voor Apollos en daarmee voor de gemeente te Efeze en later ook voor de gemeente te Korinte. Ze zijn later samen van groot belang voor de gemeente te Rome en dat is voor christenen wereldwijd duidelijk.

Plaatsvervaarders van Paulus

Paulus schrijft aan Korinte dat vrouwen gedurende de samenkomsten moeten zwijgen (1 Kor. 14:34).

En korte tijd later onderstreept hij dat in een brief aan Timoteüs die tijdelijk voorganger is in Efeze (zie 1 Tim. 2:11-12). Maar dat weerhoudt hem er niet van om dankbaar te zijn voor het werk dat Prisca en haar man Aquila doen in Efeze, Korinte en Rome als Paulus' medewerkers in de dienst aan Christus Jezus.

Noten:

- 1 De jaartallen in deze bijdrage zijn ontleend aan Van Bruggen (*Paulus, Pionier voor de Messias van Israël*, in de serie CNT).
- 2 In oudere vertalingen wordt niet gesproken van 'leerbewerkers', maar van 'tentenmakers'. Het is niet helemaal duidelijk wat hun werk precies inhield. Misschien bewerkten ze leer om er sandalen en schoenen van te maken. Het zou ook kunnen dat ze schaduwdoeken maakten voor theaters en markten. Dat zou verklaren waarom je Aquila en Priscilla ontmoet in de belangrijke centra van die tijd: Rome, Korinte en Efeze.
- 3 Volgens Paulus hebben Prisca en Aquila 'hun eigen nek onder gelegd'. De vraag is: waaronder? Velen denken dat hiermee bedoeld wordt dat ze hun nek *op het blok* gelegd hebben (namelijk om hun hoofd te laten afhakken). Maar de uitleg van Van Bruggen spreekt me meer aan: dat ze hun nek *onder het juk* gelegd hebben (namelijk om de last van Paulus over te nemen). Zie Van Bruggen (*Romeinen. Christenen tussen stad en synagoge*, in de serie CNT).

'Priscilla and Aquila Centre'

Op initiatief van het Moore College (in Sydney, Australië) is het 'Priscilla and Aquila Centre' opgericht. Dit centrum wil stimuleren dat vrouwen zich wijden aan een christelijke bediening, niet geïsoleerd van wat mannen doen maar juist in hechte samenwerking met mannen. De bijbelse basis daarvoor is de geschiedenis van Priscilla en Aquila. Zie www.moore.edu.au/paa. Dit pleidooi voor een gezamenlijke bediening heeft raakvlakken met de ervaringen die in de GSEV bundel *Vrouw en kerk* uit 1999 zijn opgenomen van een ouderlingenechtpaar in de NGK Assen en een oudstenechtpaar in de VEG Amersfoort, die vertellen over hun bediening als echtpaar. Het is waardevol om over zo'n gezamenlijke bediening verder door te denken.

Het bindingsformulier

Sinds 1 juli 2015 is er een nieuw bindingsformulier voor ambtsdragers:

Wij, ondergetekenden, verklaren van harte in te stemmen met de leer van de Bijbel, zoals die door de Gereformeerde Kerken in Nederland wordt beleden in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Heidelbergse Catechismus en de Dordtse Leerregels. Wij beloven de gemeente voor te gaan in het spreken en leven vanuit dit ene evangelie. Wij beloven de waarheid van Gods woord openlijk uit te dragen, en te handhaven tegenover misleidende denkbeelden die binnen de kerk of uit de wereld opkomen.

Wanneer wij op een onderdeel van de leer verschil ervaren tussen de leer van de Bijbel en de inhoud van de genoemde belijdenisgeschriften, en onze moeite niet kan worden weggenomen, zullen wij onze bezwaren ter beoordeling voorleggen aan de kerkelijke vergaderingen. Wanneer er vragen rijzen over onze eigen opvattingen of gedragingen, zijn wij eveneens bereid om ons tegenover de kerkelijke vergaderingen te verantwoorden. Wij zullen ons in beide gevallen houden aan de aanwijzingen van de kerkelijke vergaderingen.

Zowel in artikel B7 KO als in het bindingsformulier is sprake van binding aan de leer van de Bijbel. We zijn geen confessionalisten. Het gaat om de verbondenheid in het christelijk geloof en de gehoorzaamheid aan de heilige Schrift (art. A1.1).

Het bindingsformulier is geen protocol van de kerk inclusief mogelijke sancties, maar een onmisbare, vrijwillig afgelegde loyaliteitsverklaring van de ambtsdragers: 'Wij, ondergetekenden, verklaren...'

Ambtsdragers zijn volgens artikel B7 gebonden aan de leer van de Bijbel 'zoals samengevat' in de belijdenisgeschriften. Het bindingsformulier spitst dat toe: ambtsdragers stemmen van harte in met de leer van de Bijbel, 'zoals die door de Gereformeerde Kerken wordt beleden' in de drie formulieren van eenheid. Het gaat maar niet om een rationele, onveranderlijke samenvatting. Het is de leer die door de kerken (!) wordt (tegenwoordige tijd) *beleden*. Met dat levend belijden stemmen 'wij, ondergetekenden' van harte (!) in.

In de geschiedenis van de kerk is sprake geweest van een binding die werd beperkt tot de belijdenis 'voor zover' die door de ondertekenaars in overeenstemming werd geacht met de Bijbel. In hun rapport aan de synode hebben deputaten dit afgewezen. Ze noteerden het bijvoorbeeld als punt van kritiek bij het Nederlands gereformeerde ondertekeningsformulier.

Het kan zijn dat ondertekenaars zélf verschil ervaren tussen de leer van de Bijbel en de inhoud van de genoemde belijdenisgeschriften én het kan zijn dat ánderen dat bij de ondertekenaars (menen te) signaleren. Voor beide gevallen wordt een belofte afgelegd. Die is eropuit om de zaak niet toe te dekken, maar om eerlijk te zoeken naar een weg om verder te komen. In onze open samenleving zal niemand willen streven naar een doofpot, naar gewetensdwang, naar een stop op het denken of een onderdrukken van open vragen. Het kan zijn dat de belijdenis verbeterd kan worden. Het kan ook zijn dat sprake is van dwaalleer die moet worden afgevoerd.

Als ambtsdrager trek je van jouw kant in ieder geval niet ten strijde tegen wat je als onjuist ziet in de belijdenis, maar probeer je op een bij de vrede van Christus passende wijze een oplossing te zoeken. Juist een goed en eerlijk gevoerd gesprek in beperkte kring levert vaak de beste resultaten en een transparante oplossing.

Uiteraard bepalen niet de individuele ambtsdragers hoe ver de binding reikt, maar de kerken zelf. Van hen is de leer. Zij zijn fundament en pijler van de waarheid. Ambtsdragers beloven daarom zich te houden 'aan de aanwijzingen van de kerkelijke vergaderingen'. Die kunnen van verschillende aard zijn. Kerkelijke vergaderingen kunnen komen tot de overtuiging dat aanpassing van de belijdenis nodig is. Ze kunnen een manier aanwijzen om met een afwijkende opvatting om te gaan. Ze kunnen ook leiden tot sancties: schorsing en afzetting (artn. B21 en B28). Wat er ook gebeurt, ambtsdragers beloven loyaal te zijn tegenover de kerkelijke vergaderingen, tenzij de gehoorzaamheid aan de Here in geding is.

Het nieuwe bindingsformulier kenmerkt zich door een positieve toonzetting over uitdragen en handhaven van de bijbelse leer, alsmede door de inzet om in situaties van ervaren verschil tussen Schrift en belijdenis op een transparante wijze verder te komen. Laat er geen sprake van willekeur zijn, waarbij de een zijn moeite met een onderdeel van de leer vrij kan uiten, terwijl er bij een ander de staf over gebroken wordt. Wees als kerken eerlijk en open. Vertrouw erop dat de leer van de Bijbel tegen een discussie kan en dat de Geest ons zal leiden tot de waarheid.

Exorcisme in de oude kerk

Alweer wat langer geleden heb ik me een tijd lang verdiept in het zogenoemde bevrijdingspastoraat (= uitdrijven van boze geesten en verbreken van occulte banden). In een aantal artikelen heb ik me destijds kritisch uitgelaten over praktijken die in dit verband in sommige kringen plaatsvinden.'

In dit artikel nog een overzicht van exorcisme in de oude kerk.

'Wonderen waren in de oude kerk heel gewoon'

Regelmatig kom je de stelling tegen dat wonderen – waaronder exorcismen – ook in de na-apostolische kerk heel gewoon waren. Zo schrijft Mart Jan Paul dat wonderen van genezing en bevrijding in de vroegchristelijke literatuur de meest geciteerde oorzaak van bekeringen zouden zijn.² Als deze beeldvorming klopt, hebben de kerken die zich niet met bevrijdingspastoraat bezighouden, inderdaad iets heel belangrijks verloren. Het uitgangspunt dat Jezus en de apostelen een unieke autoriteit hadden die niet automatisch aan nieuwe generaties christenen werd overgedragen, is dan onhoudbaar. De vraag is echter of het beeld dat Paul en anderen van de oude kerk schetsen, wel klopt.

De theoloog Graham Twelftree (professor Nieuwe Testament Regent University) mag specialist genoemd worden als het gaat om de vraag naar exor-

cisme in de oude kerk. In 2007 schreef hij een indrukwekkende studie hierover met de titel: *In the name of Jesus. Exorcism among early christians*. Heel nauwkeurig onderzoekt hij de geschriften van de kerkvaders uit de tweede en derde eeuw, en stelt daarbij de vraag of en op welke manieren het uitwerpen van boze geesten en andere wondertekens ter sprake komen.

Geschriften uit de oude kerk

Wat opvalt, is dat er maar in enkele geschriften sprake is van positieve aandacht voor exorcisme: in de werken van Justinus (en zijn leerling Tatianus), Ireneüs, Theofilus van Antiochië en de zogenaamde Apostolische Traditie.

Justinus leefde halverwege de tweede eeuw. In zijn werken is er veel aandacht voor demonen, boze geesten en exorcismen. In Genesis 6:1-4 ziet hij een verwijzing naar de oorsprong van demonen. Volgens Justinus gaat het in deze verzen over seksuele om-

gang tussen engelen en mensen. De geesten van de 'hybriden' die hieruit voortkwamen, werden de demonen. Justinus lijkt hierin beïnvloed te zijn door het apocriefe boek 1 Henoch. Volgens Justinus maken demonen mensen tot slaven van zichzelf door magische geschriften, door ze bang te maken en door ze te verleiden een soort 'pact' met ze te sluiten. Verslaving aan demonen resulteert in moord, overspel, oorlog en ander kwaad. Justinus houdt de demonen ook verantwoordelijk voor vervolgingen en ketterij in de kerk. Hij stelt dat het doel van de incarnatie van Christus was om gelovigen te redden en demonen te vernietigen. Justinus hechtte veel waarde aan exorcisme en schrijft dat het in Rome door christenen veel werd toegepast. Het valt op dat Justinus nogal moeite doet om het onderscheid uit te leggen tussen christelijk en niet-christelijk exorcisme. De Joden en heidenen hadden volgens Justinus op dit gebied ook zo hun technieken, maar in plaats van hun magische praktijken maakten christenen gebruik van de naam van Jezus. Volgens Twelftree was er oppervlakkig gezien weinig verschil tussen christelijk exorcisme en heidense en Joodse duiveluitdrijvingen in die tijd.

Justinus' leerling Tatianus stond ook open voor exorcisme. Onder meer vanwege de manier waarop hij in zijn werk het verhaal verwerkt over de bezeten

jongen die door de discipelen van Jezus niet genezen kon worden (Mar. 9; Mat. 17), concludeert Twelftree dat Tatianus in zijn tijd richtlijnen wilde geven met het oog op exorcismen die niet leken te lukken.

In de werken van Ireneüs van Lyon (ca 140-200) komen we het exorcisme ook tegen. In zijn bekende werk *Adversus Haereses* keert Ireneüs zich tegen allerlei vormen van ketterij en dwaling, onder andere het gnosticisme. Het is in deze context dat Ireneüs aandacht geeft aan wonderen en tekenen. De gnostische ketter claimden allerlei wonderen te doen en succesvol te zijn in exorcismen. Ireneüs beschuldigt hen er echter van dat ze zich bezighouden met magische misleiding en dat ze alleen maar demonen kunnen uitdrijven die ze eerst zelf naar iemand toe hebben gestuurd. De gnostici zouden zich ook verliezen in allerlei rituelen en geheimzinnige formuleringen. Hiertegenover plaatst hij de wonderen en exorcismen die in de kerk zouden plaatsvinden als authentieke tekenen die gebeuren in de kracht van God onder aanroeping van de naam van Jezus.

Bij Ireneüs was er dus grote openheid voor wonderen en het uitdrijven van boze geesten in zijn tijd. Maar net als bij Justinus moet bij het interpreteren van zijn werk worden bedacht dat hij schreef in een tijd waarin magie wijdverbreid was, dat zijn werk een sterk polemisch karakter draagt en dat hij de noodzaak voelde om een antwoord te geven op de wonderen en magische praktijken die binnen het gnosticisme zouden plaatsvinden. Twelftree concludeert dat het werk van Ireneüs laat zien dat het christelijk exorcisme dat hij voorstond, wel erg veel leek op de magische praktijken in zijn tijd waar hij zich zo krachtig tegen verzette.

Theofilus van Antiochië (tweede helft tweede eeuw) noemt ook het exorcisme. Theofilus zag valse religie en heidense filosofie als uitingen van demonie. De bezetenen waren voor hem heidense denkers die leugens verkondigden. In sommige situaties vond volgens

Theofilus exorcisme plaats in de naam van God.

Twelftree vindt het opvallend dat bezetenheid bij Theofilus zo'n specifieke invulling krijgt. Wat volgens hem ook opvalt, is dat slechts in sommige (en blijkbaar niet alle) situaties exorcisme plaatsvond en dat dat gebeurde in de naam van God, en niet in de naam van Jezus. Twelftree concludeert dat het exorcisme waarover Theofilus schrijft, waarschijnlijk niet veel verschilde van Joods exorcisme in zijn dagen, hoewel Theofilus demonie daar zag waar sprake was van misleiding en het niet in verband bracht met lichamelijk of geestelijk lijden.

In het geschrift *de Apostolische Traditie* (eind tweede eeuw) wordt een verband

De overige stemmen uit de oude kerk

Opvallend genoeg is er bij alle andere schrijvers uit de oude kerk die Twelftree heeft bestudeerd, geen aandacht voor het uitdrijven van boze geesten in die zin dat het tot de normale kerkelijke praktijk zou horen. Het ontbreken van verwijzingen ernaar vindt Twelftree in verschillende geschriften zelfs heel opvallend.

Zo schrijft Clemens rond 90 na Christus over de uitbreiding van het koninkrijk van God, maar hij legt alle nadruk op de verkondiging van het evangelie zonder een woord te wijden aan wonderen en tekenen die in zijn tijd zouden plaatsvinden.

Graham Twelftree

gelegd tussen exorcisme en de doop. Doopkandidaten werden door handoplegging van de bisschop in de week voorafgaand aan de doop geëxorciseerd. Dit was een praktijk die ook door Tertullianus wordt vermeld. In de derde en vierde eeuw kwamen er meer exorcistische rituelen rond de doopliturgie, bijvoorbeeld een zalving met olie waarbij de duivel door de doopkandidaat moest worden afgezworen.

Wat hierin opvalt, is dat blijkbaar elke dopeling een vorm van exorcisme moet ondergaan. Het is liturgische ingebed en lijkt niet meer op de wonderverhalen die we uit de evangeliën kennen.

Aan het eind van Clemens' brief vinden we een gebed waarin hij zich rechtstreeks tot God richt: 'Wij vragen U, Heer, word onze helper en beschermer. Red onze verdrukten, richt de gevallen op, openbaar Uzelf aan degenen die erom vragen, genees de zieken, wend U tot de dwalenden.'

Twelftree vindt het zeer opvallend dat óók in deze context met geen woord over boze geesten of het uitdrijven ervan wordt gesproken. Ik zou eraan willen toevoegen dat ook de vorm van dit vroegchristelijke gebed opvalt. Het is een voorbede voor de zieken en gekwelden, en niet het gebiedend en met autoriteit spreken dat in kringen van

Exorcistische rituelen rond de doopliturgie

genezers en bevrijders zo vaak wordt aangemoedigd.

In het geschrift *De Herder van Hermas* komen boze geesten veelvuldig ter sprake. Ze zetten aan tot twijfel en zonde. Maar opvallend genoeg wordt exorcisme nergens aangeprezen als de oplossing in deze geestelijke strijd. In plaats daarvan worden bekering, geloof, standvastigheid en geduld aangewezen als de te bewandelen weg.

Juist omdat het werk van boze geesten voluit serieus wordt genomen in dit vroegchristelijke geschrift, is de afwezigheid van ook maar één verwijzing naar uitdrijvingen zeer opvallend.

Een ander geschrift dat veel invloed heeft gehad in de oude kerk, is de *Didache* (onderricht), geschreven rond het jaar 100. De schrijver van de *Didache* wil datgene overbrengen wat de apostelen hebben geleerd en hoe de gemeenten zich hebben te gedragen. Veel aandacht is er in dit geschrift voor rondreizende apostelen en profeten. Opnieuw valt het op dat er niks te lezen is over duiveluitdrijvingen en andere wondertekenen. En dat in een context van onderwijs over rondreizende predikers die in de traditie van de twaalf apostelen willen staan! De schrijver probeert criteria aan te reiken om ware en valse predikers van elkaar te onderscheiden. Nergens wordt het verrichten van wonderen en tekenen opgevoerd als hét kenmerk van een ware evangelist. Wel wordt gewaarschuwd om afstand te nemen van mensen die zich bezighouden met 'magische praktijken'. En de enige verwijzing naar wonderen is een negatieve: in de eindtijd zullen er misleidende wonderen en tekenen worden gedaan. In de brief van Barnabas (niet de Barnabas die we kennen uit het Nieuwe Testament) worden ongelovigen een 'huis van demonen' genoemd. Maar de oplossing is volgens Barnabas bekering, en niet een ritueel van duiveluitdrijving. Als een gelovige door bekering en toewijding een tempel van de Heilige Geest wordt, moeten demonen wijken.

Misleidende wonderen en tekenen

Twelftree noemt de brief van Barnabas een zoveelste voorbeeld van een vroeg christendom dat geloof hechtte aan demonen, maar de oplossing zocht in bekering in plaats van in bevrijdingsrituelen.

Ignatius van Antiochië was bisschop van Antiochië in Syrië, waartoe hij in 69/70 werd aangesteld. Er zijn brieven van hem bewaard gebleven. Hij schrijft daarin over satan, maar brengt diens activiteit in verband met dwaalleer en onenigheid in de kerk. Hij moedigt zijn lezers aan regelmatig samen te komen en God te prijzen, zodat de krachten van satan worden overwonnen. Eensgezindheid in de kerk ziet hij als een krachtig wapen in de geestelijke strijd. Ignatius rept in dit verband echter met geen woord over exorcisme.

Athenagoras was een Grieks-christelijke apologeet uit de tweede helft van de tweede eeuw. Zijn geschrift *Het Gezantschap* is een zorgvuldig geschreven pleidooi voor gerechtigheid voor de christenen, gericht aan keizer Marcus Aurelius. Juist omdat Athenagoras thuis was in het filosofische gedachtegoed van keizer Aurelius en dus geweten moet hebben van diens afkeer van magische praktijken, tovenarij en exorcisme, vindt Twelftree het opvallend dat in een verdediging van het chris-

telijk geloof nergens melding wordt gemaakt van exorcisme. Athenagoras schrijft wel over de invloed van boze geesten en demonen, maar de strijd daartegen bestaat bij hem uit geloof in de waarheid en het aanbidden van God.

Clemens van Alexandrië was een zeer geleerde en in filosofisch opzicht goed onderlegde kerkvader die leefde van ongeveer 150 tot 215 na Christus. Het christendom was voor hem de ware filosofie. Ook Clemens spreekt van demonie als er sprake is van valse filosofie en valse godsdienst. Wanneer echter iemand zich bekeert tot de waarheid van het christendom, moeten demonen wijken. Wie door Christus de waarheid aanneemt, wordt gereinigd van de invloed van boze geesten. We lezen bij Clemens niet over uitdrijvingsrituelen.

Ook in de werken van Quadratus, Aristides, de prediking van Petrus en de brief aan Diognetes vindt Twelftree geen verwijzingen naar exorcisme.

Niet-christelijke bronnen en critici

Twelftree geeft ook nog een overzicht van de manier waarop het christendom wordt gepresenteerd in niet-christelijke bronnen uit de eerste eeuwen. Zijn conclusie is dat tot aan het einde van de tweede eeuw het christendom niet bekendstond als een beweging van

wonderen en tekenen (inclusief exorcisme). Heidense schrijvers als Lucianus en Galenus hebben veel gezien van het christendom, maar maken in hun beschrijving ervan geen vermelding van wonderen en exorcisme. De schrijver Celsus, die zich sterk tegen christenen heeft gekeerd, schrijft wel over exorcisme. Uit zijn beschrijving blijkt dat het exorcisme dat christenen in zijn dagen praktiseerden, in elke geval door hemzelf niet kon worden onderscheiden van heidens exorcisme. Met minachting schrijft Celsus over christenen die rituelen opvoeren, formules prevelen en boeken hebben met daarin namen van demonen en magische formules. Hij moet niks hebben van christenen die op marktplaatsen demonen wegdrijven en ziekte proberen weg te blazen.

Conclusie

Op de stelling dat bevrijding van boze geesten ongewijzigd doorging na de periode van Jezus en de apostelen, is het nodige af te dingen. De indruk die Jezus en de apostelen maakten met hun absolute en nooit eerder vertoonde

gezag over boze geesten, komen we op die manier in de eerste eeuwen van het christendom niet meer tegen. Tot en met de eerste helft van de tweede eeuw is er in de geschriften van ons bekende kerkvaders sprake van een oorverdovende stilte rond dit onderwerp. Als het werk van demonen ter sprake komt, wordt het in verband gebracht met verleiding tot zonde en dwaalleer. De oplossing wordt gezocht in bekering en geloof in de waarheid, niet in rituele uitdrijvingen.

Pas in de tweede helft van de tweede eeuw komen we het exorcisme tegen bij enkele christelijke schrijvers. Opvallend is dan dat er geen eenduidigheid is over de vraag wanneer er sprake is van demonie, en hoe en wanneer exorcisme zou moeten plaatsvinden. Duidelijk blijkt ook dat werd geschreven in een tijd waarin magie wijdverbreid was. De werken van Ireneüs en Justinus hebben een sterk polemisch karakter. Ze voelen de noodzaak om een antwoord te geven op de wonderen en magische praktijken die binnen het gnosticisme, jodendom en heidendom zouden plaatsvinden. Een heidense auteur als

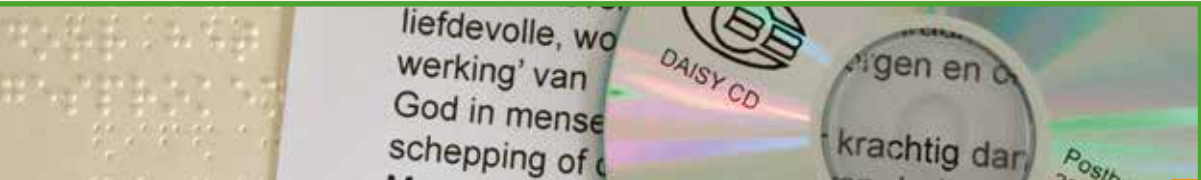
Celsus zag echter geen verschil tussen christelijk exorcisme en heidense magische praktijken.

Voorstanders van het huidige bevestigingspastoraat hebben dus eigenlijk niets aan de gegevens uit de oude kerk. De conclusie dat christenen uit de eerste eeuwen niet wilden onderdoen voor magiërs uit hun tijd en zich daarom van tijd tot tijd inlieten met exorcisme, ligt misschien wel het meest voor de hand.

Noten:

- 1 In *Nader Bekeken* jrg. 19, nrs. 4-6 (apr. tot juni 2010), zie <http://www.woord-enwereld.nl/nader-bekeken/20-jaargang-19-2012.html>.
- 2 M.J. Paul, *Occulte machten en bevrijding*, Heerenveen, 2005, p. 121.

Oorverdovende stilte

Nader Bekeken in gesproken vorm!

Steun ons werk en word donateur van de CBB!

Ja, ik wil het werk van de CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden in Ermelo, steunen.

Ik machtig de CBB om, tot wederopzegging, van mijn rekening af te schrijven:

€ 5,- € 10,- € 25,- € _____

De CBB mag dit bedrag afschrijven per:

maand kwartaal half jaar jaar

Ik ontvang liever een betalingsverzoek

Voorletters + naam:

Adres:

Postcode + woonplaats:

IBAN nummer:

Datum:Handtekening:

Dit formulier kunt u, ingevuld en ondertekend, in een envelop sturen naar:
CBB, Antwoordnummer 2011, 3840 XA Ermelo (een postzegel is niet nodig)

Rond de laatstewilpil

Gemeentebreed
Jan Blok

Het is een beetje een vreemd woord: laatstewilpil. De Grote Van Dale zegt dat dit de drionpil is. En de drionpil is een (tot op heden nog niet bestaande) pil waarmee men suïcide kan plegen. De pil is met name bedoeld voor ouderen die levensmoe zijn. Deze drionpil is genoemd naar de Leidse jurist Huib Drion (1916-2004).

De Nederlandse Vereniging voor een Vrijwillig Levenseinde (NVVE) bepleit een proef waarbij mensen vanaf 75 jaar, nadat ze geweigerd zijn voor euthanasie, zo'n pil kunnen krijgen. De Coöperatie Laatste Wil gaat nog een stapje verder: al vanaf 18 jaar moet een dodelijk middel verstrekt kunnen worden aan mensen met een nadrukkelijke doodswens. De Coöperatie wil wel als waarborg dat je minimaal drie of zes maanden lid bent en ze wil controle bij de aflevering van het middel.

Wettelijke regeling

Pia Dijkstra (D66-Tweede Kamerlid) wil met een wetsvoorstel voor een zelfgekozen levenseinde komen voor mensen van 80 jaar en ouder. Daarbij hoeft er wat haar betreft geen sprake te zijn van toetsing door een arts. Als maar duidelijk is dat mensen vrijwillig kiezen, er al langer over nadenken en niet onder druk zijn gezet. Pia Dijkstra

kondigde dit wetsvoorstel al aan in februari 2016, nadat ze haar teleurstelling had uitgesproken over het advies van de commissie-Schnabel. Ook de ministers Schippers en Van der Steur leggen dat advies naast zich neer. Die commissie oordeelde dat de bestaande euthanasiewet niet gewijzigd hoeft te worden en dat er binnen de bestaande wet al veel mogelijk is. Het zit in de lucht dat mensen die klaar zijn met het leven (zoals dat heet), 'geholpen' moeten kunnen worden. Uiteraard moet het allemaal wel zorgvuldig gebeuren. Dit is in ieder geval beter dan dat mensen voor de trein springen of zich ophangen of langs andere weg aan hun einde komen. Er is veel discussie momenteel over leven en dood. Bij deze discussie wil ik ook een duit in het zakje doen.

Er zijn mensen die op een niet-akelige manier willen sterven in de weg van euthanasie of via de laatstewilpil. We

kunnen ons daar uiteraard wel wat bij voorstellen. Soms is er in een mensenleven erge pijn, depressie, uitzichtloosheid en verlammeende eenzaamheid. Mensen hebben vandaag veel in eigen hand, denken ze. Dan is het logisch dat ze ook het einde van hun leven op aarde in eigen hand willen nemen. Zij beslissen zelf over hun euthanasie en als dat niet mogelijk is, moet de laatstewilpil uitkomst geven. Overigens is het zo dat niet alle mensen met een doodswens werkelijk ook dood willen. Het zijn vaak eenzame mensen die in een isolement leven. Ze willen dat hun verhaal wordt gehoord. En het wijzen op goede palliatieve zorg helpt hen vaak ook.

De Bijbel

Nu is het zo dat de Bijbel spreekt over de eerste en de tweede dood. De eerste dood is het overlijden van een mens. De tweede dood is (kort gezegd) de hel. De gemeente van Smyrna (Op. 2:8v) in de eerste eeuw wordt opgeroepen trouw te zijn tot in de dood. Dan zal ze de lauwerkrans van Christus ontvangen. En dan sluit Jezus dit korte briefje aan Smyrna zo af: 'Wie overwint zal van de tweede dood geen schade ondervinden' (Op. 2:11). De eerste dood is het lichamelijke sterven (de scheiding van ziel

en lichaam). De tweede dood is veel ernstiger: dat is de eeuwige scheiding tussen mens en God. In de Openbaring aan Johannes wordt op meer plaatsen over de tweede dood gesproken. Zie bijvoorbeeld Openbaring 20:6 en 14: 'Toen werden de dood en het dodenrijk in de vuurpoel gegooid. Dit is de tweede dood: de vuurpoel.' Zie ook Openbaring 21:8: er zijn mensen wier 'deel is de vuurpoel met brandende zwavel, dat is de tweede dood'. Die mensen worden getypeerd als laf en trouweloos, ze hebben zich ingelaten met gruwelijke dingen (moord, ontucht, toverij, afgodendienst en leugens).

Niet zwijgen

Het is opvallend dat de euthanasiediscussie zich in de regel beperkt tot de eerste dood: hoe sterf ik zo pijnloos mogelijk? De tweede dood is in deze discussie compleet buiten beeld! Dat is naar mijn mening niet minder dan een fatale blikverenging. Het lijkt op mensen die alles op alles zetten om een poes te bedwingen, terwijl ze de leeuw die achter de poes staat opgesteld, niet (willen) zien. Elk weldenkend mens zal zijn aandacht niet zo zeer richten op de poes, maar op de leeuw die bedwongen moet worden.

Wat wordt in de discussie over de laatstewilpil ook het woord van Jezus in Matteüs 10:28 actueel: 'Vrees niet voor hen die alleen het lichaam kunnen doden; vrees eerder voor de eeuwige dood van je ziel.' Jezus zelf wijst erop dat er tweeërlei dood is: de lichamelijke dood en de eeuwige. En Hij gaf de waarschuwing dat wij de tweede dood veel meer moeten vrezen dan de eerste dood. Hij beschreef de tweede dood als de hel, dat is de eeuwige scheiding van God. Hij wees ook aan dat de dood van je lichaam niets is in vergelijking met de eeuwige verbanning van een ziel (bij vol bewustzijn) uit Gods tegenwoordigheid.

Wie zegt vandaag de mensen dat er niet alleen een eerste dood is maar ook een tweede? Moeten dominees dat doen of christenpolitici of is het de taak van elke christen? Wij mensen (alle mensen) hebben een ziel te verliezen of te winnen. Het is vandaag niet populair om over de hel, de vuurpoel en de buitenste duisternis te spreken. Ook in vroegere eeuwen zal dat meestal wel niet populair zijn geweest (misschien wel in dagen als die van Jheronimus Bosch). De Heiland van de wereld zelf,

Jezus Christus, heeft bij herhaling en indringend (bijvoorbeeld in zijn gelijkenissen) gesproken over de buitenste duisternis, die eeuwige scheiding van God en mens. Dan mag de kerk daarover niet zwijgen. Uiteraard zul je met veel wijsheid en in lokkende liefde over deze aangrijpende dingen moeten spreken. Met veel betrokkenheid naar

mensen die schepsels van God zijn. Geen mens kan er omheen dat er niet alleen een eerste dood is, maar ook een tweede. Ik

hoop intens dat mensen 'die klaar zijn met het leven' vrede vinden bij Jezus Christus, de Vorst van het leven. Om het kort te zeggen: dat wie klaar is met het leven, niet klaar is met het Leven (Jezus Christus).

Ten slotte: wat de Bijbel zegt over de tweede dood, maakt elke theorie van een herstel van alle dingen (gedachte van de geleerde Origenes – 185-254 na Christus – en van velen met hem vandaag) tot een wassen neus.

Niet klaar met het Leven

Hoe sterf ik zo pijnloos mogelijk?

www.woordenwereld.nl

Kijk eens op onze website! Niet alleen over de laatste nummers van Nader Bekeken, maar ook over de nieuwste cahiers is de nodige informatie te vinden. Uit het nieuwste nummer van Nader Bekeken kun je zelfs direct een (deel van een) artikel downloaden. Verder zijn de nummers die langer dan een jaar geleden zijn verschenen, als pdf beschikbaar. Ook is er een uitgebreide zoekfunctie, zodat heel gemakkelijk allerlei onderwerpen waarover iets geschreven is, te vinden zijn.

Persoonlijke brieven met publieke bestemming

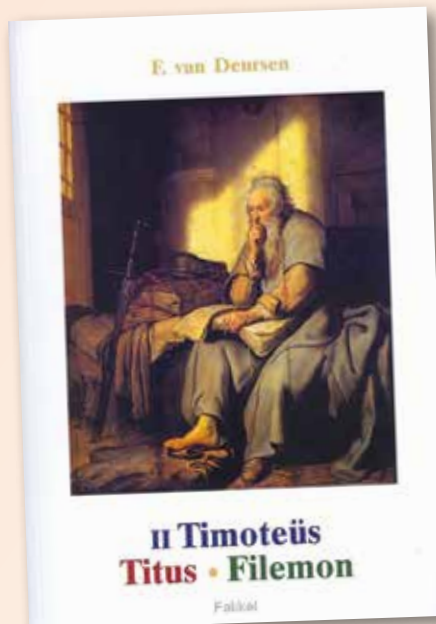
Commentaar op 2 Timoteüs, Titus en Filemon

Wij zouden vandaag heftig protesteren als privécorrespondentie van ons zou worden gepubliceerd op het internet. Dat zou een flagrante schending zijn van onze privacy. Maar in de Bijbel is soms heel persoonlijke informatie voor iedereen te lezen.

Kijk naar de brieven van Paulus die hierboven staan genoemd. Wat hij aan die drie broeders schreef, mag vandaag iedereen weten. Het is zelfs zo dat het ook de bedoeling was dat deze brieven publieke bekendheid kregen. In eerste instantie waren ze natuurlijk voor deze drie mensen bestemd. Maar de Geest zorgde ervoor dat ze in de Bijbel opgenomen werden en voor iedereen bevestigend en leerzaam zouden zijn. Ds. Van Deursen, emeritus predikant in de Nederlands Gereformeerde Kerken, schreef een verklaring van deze brieven. Hieronder wil ik het een en ander van die verklaring zeggen.

Toegankelijk en toepasselijk

Van deze commentaar kan veel goeds gezegd worden. Ze volgt de Bijbel op de voet en neemt de Bijbel ook voor 100% serieus. Dat mag ook wel verwacht worden van een verklaring die uitkomt in de bekende reeks 'De Voorzeide Leer' (in 1960 gestart door ds. C. Vonk), die een gereformeerde bijbelcommentaar wilde zijn en die kennelijk nog steeds nieuwe delen oplevert. Van Deursen werkt daar al langere tijd aan mee. Ook in dit deel wordt de tekst weer vers voor vers uitgelegd in begrijpelijke taal, zodat het boek toegankelijk is voor iedere meelevende bijbellezer. Er staan wel noten in na elk onderdeel, en die zijn ook wel eens in het Engels, maar die kan men eventueel overslaan, ze zijn niet echt nodig om de lopende tekst te kunnen volgen. Voor ingewijden staan

in die noten trouwens soms wel interessante gegevens of verwijzingen naar verdere literatuur.

Opvallend is verder dat de schrijver ook telkens de overstap maakt naar onze eigen tijd. Hij laat zien hoe toepasselijk en bruikbaar deze brieven zijn voor de kerk en de kerkleden van nu. Dat geeft de verklaring een meerwaarde boven verklaringen die zich beperken tot de uitleg van wat er precies staat. Natuurlijk kun je dan wel eens over de toepassing bij Van Deursen van mening verschillen, maar het blijft een pluspunt dat de actualiteit voortdurend aan de orde komt. Dit houdt in dat je van een populaire verklaring kunt spreken, maar dat gaat niet ten koste van een duidelijke focus op de precieze betekenis van de tekst.

Wat zegt de tekst wel en wat niet?

Bij moeilijke of omstrede teksten maakt de schrijver zich er niet gemakkelijk van af. Ik noem een paar voorbeelden. Volgens 2 Timoteüs 4:10 zegt Paulus dat Demas hem uit liefde voor de wereld heeft verlaten. Vroeger dacht ik zelf altijd dat dit een vorm was van kerkverlating, en dat Demas dus helemaal afvallig was geworden. Maar Van Deursen waakt ervoor om voorbarige conclusies te trekken. Hij wijst een andere weg, net als andere exegeten vóór hem. Waarschijnlijk was Demas bang geworden en durfde hij voor de Romeinse overheid niet meer met Paulus geassocieerd te worden. Stel je voor dat ze hem ook zouden arresteren! Nee, dan ging hij liever naar een plek waar het veiliger en prettiger was. Als we het zo moeten opvatten, dan handelde Demas dus meer uit vrees en lafheid, en koos hij de weg van de minste weerstand. Hij bleef wel christen, maar hij wilde toch ook nog wat van het leven genieten.

Een andere tekst die extra aandacht vraagt, is 2 Timoteüs 2:11-13, en dan speciaal vers 13. Daar staat dat God ons trouw blijft, ook al zijn wij ontrouw, want Hij kan niet zichzelf verloochenen. Met die uitspraak zou je gemakkelijk op de loop kunnen gaan. Bijvoorbeeld op deze manier: als ik eenmaal bij Gods verbond hoor, kan mij eigenlijk niets meer overkomen. Want ook als ik zelf ontrouw zou worden en in zonde zou vallen, dan blijft God mij trouw en kom ik toch goed terecht. Van Deursen ziet het misbruik van deze tekst al aankomen. Hij schrijft namelijk dat we ons niet moeten laten wijsmaken dat God wel genade voor recht laat

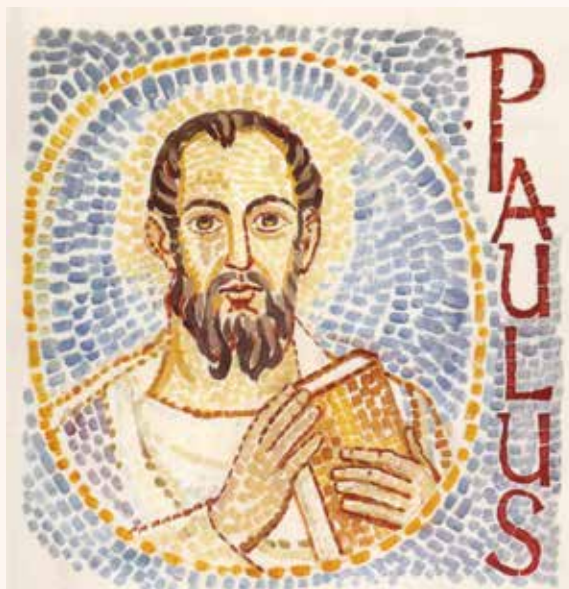
gelden als wij de fout ingaan en dat zijn verbondsbeloften dus onvoorwaardelijk zijn. Nee, zegt hij, God blijft zeker trouw, maar dan wel aan zijn hele woord, ook aan zijn bedreigingen. Een derde voorbeeld is de uitdrukking in 2 Timoteüs 4:2, dat de boodschap verkondigd moet worden, *of het nu uitkomt of niet*. Vroeger stond er in de NV van 1951 'gelegen of ongelegen'. Dat is wel een manier van zeggen die toelichting nodig heeft om er niet mee aan de haal te gaan. Van Deursen doet daar ook z'n best voor. Hij legt uit dat dit geen aansporing is om mensen het evangelie op te dringen en door te drammen ook als niemand meer luistert. Maar in een kerkelijke setting moet een predikant niet stoppen als hij merkt dat zijn publiek niet zo houdt van vermaningen. Waarschuwingen komen sowieso meestal niet zo gelegen, maar toch hebben we ze allemaal wel nodig. Bovendien, zegt Van Deursen, kan de uitdrukking ook nog op de verkondigers zelf slaan. Het komt hun ook niet altijd gelegen om op vermaanbezoek te gaan of plotseling een begrafenis te moeten leiden. En dan haalt Van Deursen een andere commentaar aan die zegt: 'Hij moet arbeiden niet alleen op uren die hem passen, maar met overwinning van alle traagheid en gemakzucht.'

NGK-verleden werkt door

Van Deursen behoort bij de oude garde van zijn kerkgemeenschap. Voor hem zijn de discussiepunten uit de tijd van de breuk in 1967 en volgende jaren volgens mij nog springlevend. Ik noem twee voorbeelden uit zijn boek waaruit dat kan blijken.

Allereerst zijn commentaar bij 2 Timoteüs 4:8, waar Paulus spreekt over zijn aanstaande sterven en de heerlijkheid daarna, in de vorm van de krans van de gerechtigheid op de jongste dag. In dat verband opponeert Van Deursen in de lijn van C. Vonk en B. Telder tegen de gedachte van een *onsterfelijke ziel*. Alsof een Griekse opvatting van de ziel ten grondslag lag aan de belijdenis van zondag 22. De Catechismus gebruikt

juist het bijbelse onderscheid tussen ziel en lichaam (zie bijv. Mat. 10:28) om de 'voorsprong' van onze ziel boven ons lichaam aan te duiden als het gaat om het 'met Christus zijn' na de dood. Jammer dat dat breukpunt van destijds rond 1967 nu nog weer opgerakeld moet worden. Ik had gehoopt dat die twist uiteindelijk was stilgevallen.

Er is nog een stokpaardje dat nieuw leven wordt ingeblazen. Dat komt aan de orde bij de uitleg van Titus 1:2. Daar schrijft Paulus over wat God al *vóór alle tijden* beloofd heeft. Dan moet je denken, zegt Van Houwelingen in zijn commentaar, aan de periode voor het begin van de schepping. Maar Van Deursen zegt dat de apostel daar verwijst naar het feit dat God al heel ver terug in de historie het voornemen had om mensen te redden en hun het eeuwige leven te schenken. Hij verwijst daarbij ook naar Efeziërs 1:4, waar de zinsnede 'voordat de wereld gegrondvest werd' volgens hem slaat op het begin van Israël's volksbestaan. Maar juist in Efeziërs 1 gaat het over Gods uitverkiezing die al dateert vanaf de eeuwigheid, en in dat licht moeten we ook de tekst uit Titus 1 uitlegen (zie ook Dordtse Leerregels 1,7). Het punt is dat veel 'buitenverbanders' destijds nogal problemen hadden met de verkiezing van eeuwigheid en daarom teksten die daarover leken te spreken, anders gingen uitleggen. Ds. H. Venema is met zijn proefschrift *Uitverkiezen en*

uitverkiezing in het Nieuwe Testament (1965) daarbij hun gids geweest.

Dan noem ik nog een puntje dat niets met het NGK-verleden te maken heeft en hopelijk een 'slip of the pen' geweest is. Ik doel op de uitdrukking op pagina 23, waar de Heilige Geest '*medeauteur van de Heilige Schrift*' genoemd wordt. Dat lijkt me een tekortdoen aan de goddelijkheid van de Bijbel, want als de Geest slechts coauteur is, krijgt de menselijkheid veel te grote nadruk. Zeggen we daarom niet altijd dat de Geest de *auctor primarius* (eerste auteur) is van de Schrift en de menselijke schrijver de *auctor secundarius* (tweede auteur)?

Historische inbedding

Tot slot nog iets over de *dating* van deze brieven. Het is moeilijk om die brieven een plaats te geven binnen het raam van het boek Handelingen.

Het betreft dan vooral de vraag naar het slot van dat boek, als verteld wordt dat Paulus in Rome twee jaar lang huisarrest kreeg, maar met veel vrijheid om bijvoorbeeld mensen te ontvangen en les te geven. De vraag is dan of hij daarna spoedig veroordeeld en terechtgesteld is, of dat hij weer vrij kwam en nog nieuwe reizen heeft gemaakt totdat hij opnieuw gevangengenomen werd en op den duur de marteldood stierf. Als we van die laatste mogelijkheid uitgaan, is er voor Paulus veel ruimte voor een nieuwe zendingsreis, wellicht naar Spanje, zoals hij van plan was. Dan kan hij in die periode ook Kreta bezocht hebben, zoals Titus 1:5 lijkt te suggereren. Van Deursen gaat inderdaad van die tweede optie uit en

Ruimte voor nieuwe zendingsreis

daar zijn zeker goede argumenten voor. Maar de eerste optie is ook nog steeds te verdedigen. Er zijn gewoon te weinig gegevens en de chronologie van Paulus' laatste levensjaren is te onzeker om hier harde conclusies te trekken. Er is nog een onderwerp in deze brieven dat zijdelings met die chronologie te maken heeft. Dat is de vraag aan

wie Paulus denkt als hij het, vooral in 2 Timoteüs, over *dwaalleraars* heeft. Gaat het dan om Joodse bekeerlingen, gaat het om Griekse filosofen, om christelijke ketteren, of nog anderen? In elk geval zijn het mensen die dwepen met hun hogere of diepere kennis en die neerkijken op mensen die gewoon geloven. Van Deursen is van mening dat hier de *gnostiek* op de achtergrond staat, een Griekse levensbeschouwing uit de eerste eeuwen na Christus. Toch is dat weinig waarschijnlijk, want de datering klopt niet. De gnostische stroming manifesteerde zich pas vanaf de tweede eeuw na Christus. Daarom is het jammer dat Van Deursen zo vol

overtuiging de gnostici aanwijst als de grote aanstichters van de dwalingen waarmee Timoteüs te maken had. Het zal eerder zo geweest zijn dat het evangelie al gauw weer verbasterde onder invloed van de geest van de tijd en dat daar niet direct een naam aan te geven was.

Ik vat de beoordeling van de commentaar nog even samen: het boek van Van Deursen is een leerzame verklaring van de drie genoemde brieven, met oog voor wat er precies staat en ook voor de betekenis ervan voor onze tijd. In het uitgebreide notenmateriaal tussendoor zijn veel nuttige verwijzingen te vinden naar andere bijbelteksten en andere

commentaren. Ook staan er interessante gegevens in rond bepaalde teksten die eruit springen. Tot slot moet de lezer van dit boek bedenken dat de schrijver Nederlands-gereformeerde wortels heeft.

N.a.v.: F. van Deursen, *Il Timoteüs, Titus, Filemon*, Buijten & Schipperheijn *Motief*, Amsterdam, 2015, ISBN 978 90 5881 8522, 240 pag., prijs € 16,50 (paperback)

Zending in de 21e eeuw

Via een symposium werd in januari 2014 afscheid genomen van drs. Kees Haak als docent van de Theologische Universiteit Kampen. De zes lezingen die toen gehouden werden, zijn nu gepubliceerd in deze bundel. Met een afsluitende bijdrage van Kees Haak zelf.

De lezingen gaan over drie terreinen in de missiologie, zoals Haak zich daar in colleges en publicaties mee heeft beziggehouden:

- Contextualisatie (evangelie en cultuur)
- Elenctiek (weerleggen van andere religies)
- Oecumene (taak van de wereldwijde kerk)

Koyama: overtuigen met geduld

Dr. Dirk Griffioen bespreekt de benadering van de Japanse missioloog Kosuke Koyama. Centraal staat daarbij de persoonlijke ontmoeting als beslissende voorwaarde voor de communicatie van het evangelie. Als het om elenctiek gaat, kiest Griffioen liever voor 'overtuigen' dan voor 'ontmaskeren' (Haak; vgl. Joh. 16:8v: overtuigen is het werk van de Heilige Geest). Van Koyama kunnen we leren dat luisteren en geduld kernwoorden zijn. Opvallende zin: volgens Koyama is het christendom

niet een originele en ware godsdienst (tegenover andere, valse religies), maar net zo goed als die andere een historische godsdienst, met eigen zwakheden (invloed van Karl Barth en Hendrik Kraemer).

Evangeliseren: vorm van cultuuroverdracht

Simon van der Lugt laat in zijn artikel zien, dat bij de verkondiging van het evangelie aan andere culturen (in Nederland: aan culturele minderheden) er altijd ook cultuuroverdracht plaatsvindt. Het gaat namelijk niet alleen om verandering van persoonlijke levensoriëntatie (tot geloof komen), maar ook om een verandering van sociale gemeenschap (aansluiting bij een christelijke gemeente).

Voorbeeld: het missionaire werk van de GkV in de regio Rijnmond. De gemeenschap van de Surinaams-Hindoestaanse hindoe daar is veel collectiever en hechter dan die van de gereformeerd-vrijgemaakten, waar een

hogere prioriteit wordt gegeven aan de waarde van individualiteit. Een bekeerde hindoe ervaart de overgang dan als een teleurstelling. Evangelisatie is dus een complex gebeuren, waar goed over nagedacht moet worden.

Ontmaskering

Henk Venema richt zich op de achtergrond van potentiële bekeerlingen. Wanneer we mensen voor Christus willen winnen, betekent dat ook, dat hun eigen tradities en levensovertuigingen als valse zekerheid worden ontmaskerd. Maar daarvoor moeten wij ons eerst ontdoen van allerlei vóóroordelen door een intensieve omgang met anderen in hun eigen leefomgeving. Tegelijk zijn er echter ook 'vooroordelen' die niet opgeefbaar zijn: geloófsvooroordelen. In de Bijbel hebben we te maken met normen en waarden van hogerhand. Dat is het exclusieve van de bijbelse boodschap. Ontkenning hiervan neemt elke geldige reden tot evangelieverkondiging weg. Dat betekent dat ontmaskering van andere godsdiensten als onwaarheid een onmisbaar onderdeel is van het christelijk getuigenis. Dat is waar het in de elenctiek om gaat. Maar dan wel met de positieve insteek dat het God niet gaat om de veroordeling, maar juist om het behoud van de vol-

ken. Deze elenctiek staat vandaag he-
laas bij velen in een kwaad daglicht.

Over zonde en schuld

Stefan Paas wijst op het tegenwoordige
godsbeeld: hoe kun je geloven in een
God die toelaat dat er zo veel kinderen
in de Sahel creperen van honger?! Paas
noemt dit een 'geman-
keerd' Godsbeeld: een
niet-oordelende God die
beoordeeld kan worden
door ons. God is alleen
maar liefde. Maar dat Hij ons oordeelt
en misschien ook véoordeelt...
In principe is het niet mogelijk om zin-
vol over God te spreken zonder het over
zonde en schuld te hebben. Het besef
van zonde en schuld maakt ook deel uit
van vrijwel elke religie. Maar in sterk
geseculariseerde culturen, zoals de
onze, wordt dit normbesef nauwelijks
meer herkend. Of bij uitzondering door
enkele religieus-gevoelige mensen.
Daarvan geeft Paas dan drie voorbeel-
den: 'bijzondere bekeringsverhalen' van
'talentvolle schrijvers'. Alle drie laten
ze merken dat ze zich schamen voor
bepaalde dingen in hun leven. En juist
dat schaamtegevoel geeft toegang tot
God, die zich niet van zulke mensen
afwendt.

Particuliere hulpverlening

Bram Beute schrijft over ontwikkelin-
gen in de hulpverlening. Volgens de
definitie van Kees Haak is zending 'het
planten van kerken in regio's waar geen
kerk is'.
Deze definitie betekent het einde van
het zendingstijdperk. Zending maakt
plaats voor oecumenische samen-
werking met buitenlandse kerken. Dit
heeft ook gevolgen voor hulpverlening:
die staat nu in het kader van die oecu-
mene. Maar intussen zijn er ook andere
ontwikkelingen, zoals individualisering.
Vanuit de behoefte om persoonlijk te
ervaren dat je goeddoet, groeit het
aantal persoonlijke hulpprojecten. Dus
terug naar de particuliere hulpverle-
ning van vroeger? In elk geval blijkt
er wel motivatie voor dit werk te zijn.
En dat biedt kansen. Tendens van dit
artikel: laten we als kerken een open
houding hebben ten aanzien van deze

particuliere initiatieven en ze verster-
ken als oecumenische hulprelaties.

Perspectief vanuit zusterkerk in Congo

Thijs Blok schetst in zijn artikel de ont-
wikkelingsgang van de oecumene in
de URCC in Congo. Hij signaleert dat
de nadruk op lokale sa-
menwerking een van de
trends is in de oecumene
van de eenentwintigste
eeuw. Bijvoorbeeld: via
een internationaal trainingsnetwerk
vinden plaatselijke kerken elkaar. In
Nederland zien we trouwens hetzelfde
gebeuren: landelijke samensprekingen
gaan vaak moeizaam, maar plaatselijk
vinden verschillende kerken elkaar
soms snel. Zeker in concrete samenwer-
kingsprojecten en vormen van toerus-
ting. Blok ziet dan de meeste kansen op
regionaal niveau.

'Gemankeerd' Godsbeeld

Verkiezing als diepste motief

In een slotbeschouwing stelt Kees Haak
de vraag aan de orde: waar blijft de
oproep tot bekering? De opdracht tot
evangelieverkondiging is in de Bijbel
direct gericht op vergeving van zon-
den en redding tot zaligheid. Zending
strekt zich dus wel uit tot alle mensen,
maar haar resultaat is de eeuwige
zaligheid van de uitverkorenen. In
de gereformeerde missiologie heeft
Gods verkiezende liefde altijd een rol

gespeeld (Voetius, Kuyper, Bavinck).
Maar in de modernere 'Missio Dei' ligt
de nadruk niet meer op het redden van
mensen uit deze wereld, maar op de
doorbraak van Gods koninkrijk in deze
wereld, namelijk via allerlei materiële
programma's ter verbetering van de
levenssituatie van gelovigen en niet-
gelovigen. Daarmee verandert dan ook
de positie van de kerk: de kerk is alleen
nog maar instrument waardoor God
de wereld bereikt. En niet meer doel
van de zending: de bruid, die gereed-
gemaakt wordt voor de bruiloft van
het Lam (tegenover de opvattingen van
Lesslie Newbigin). Een andere verschui-
ving hangt hiermee samen: van Woord
naar daad.

Daartegenover neemt Haak het op voor
het eigen karakter van de zending. Het
motief van verkiezing betekent dat
het bij de zending om een beperkte
opdracht gaat: oproep tot geloof in
Christus. Het betekent ook dat het zen-
dingswerk nooit tevergeefs is: God zal
op deze manier al zijn uitverkorenen
bereiken en redden! Dat geeft rust en
ontdoet de zending van alle krampach-
tigheid.

Slotsom

Met interesse en met plezier heb ik
deze bundel gelezen. Een waardig af-
scheid van drs. Kees Haak als docent
TUK. Voor zijn bijdrage over 'verkiezing'
als motief voor de zending heb ik veel
waardering.
Uit bovenstaande mag blijken: een
waardevolle uitgave, waarin allerlei
aspecten van 'gereformeerde zending'
duidelijk en principieel belicht aan de
orde komen.

N.a.v.: Dirk Griffioen en Stefan Paas
(red.), *Gereformeerde zending in de 21e
eeuw* (TU-Bezinningsreeks), Vuurbaak,
Barneveld, 2015, ISBN 9789055605033,
132 pag., prijs € 19,90

Primeur

*De bekers worden minder vol geschonken
dan eerst. En dat met zoveel vrienden.
Achter de schermen weten de bedienden:
we zitten bijna zonder.*

*Er zit een barst in het bruiloftsfeest:
niets meer in kannen en kruiken.
Paniek, heen en weer geloop, gefluister,
de gastheer voelt de pijn het meest.*

*Maar Jezus maakt 600 liter water
tot wijn, hij redt van een bruidegom
het beschaamd gezicht.*

*De knechten scheppen, Jezus staat er
als Schepper bij. Het wordt een om-
loopwijn, fonkelend van scheppingslicht.*

Zijn wonder gaat van mond tot mond.

Ria Borkent

Uit: *Schriftgedichten*

Royal Jongbloed, Heerenveen, 2013

Primeur is een aanduiding van wijn die in november op de markt komt. De druiven zijn twee maanden eerder geplukt. Denk maar aan Beaujolais. Tegelijk betekent primeur iets wat er als eerste is, een noviteit. Beide betekenissen passen bij dit gedicht. Het gaat over het eerste wonder van Jezus op de bruiloft van Kana en zit vol dubbele bodems. Echt genieten. Prachtig hoe Jezus als Schepper erbij staat, als de knechten de wijn scheppen, fonkelend van scheppingslicht.

GKv en CGK – ooit één?

Al eventjes geleden, namelijk op 19 augustus 2016, kwam *De Wekker* met een zeer leeswaardig nummer over het thema 'toe-eigening van het heil'. Dat thema is, zoals bekend, al tientallen jaren een heikel punt in de verhouding tussen onze beide kerkgenootschappen. In ieder geval wat de CGK betreft. Een van de thema-artikelen is een uitvoerig interview dat Ar Sikking twee broeders afnam, de één GKv, de ander CGK. De CGK'er, br. Samuel Driessen, was tot voor enige jaren overigens ook vrijgemaakt, maar heeft daar met overtuiging mee gebroken en is nu ambtsdrager binnen een christelijke gereformeerde gemeente. De GKv'er is br. Dick Slump (ouderling binnen de GKv en bekend geworden van zijn degelijke minderheidsnota over M/V en ambt voor de GS Ede). Titel van het artikel: 'Hobbels op weg naar eenheid'. In het interview wordt onder meer teruggekeken op de dit jaar georganiseerde gesprekken op regionaal niveau over de prediking binnen beide kerkverbanden. Van GKv-kant werd daaraan meegewerkt door ds. Pieter Niemeijer, die een samenvatting van zijn verhaal op die avonden ook in dit themanummer publiceerde. Het is zonder meer de moeite waard om daarvan kennis te nemen, maar dit keer in de *Persrevue* ruimte voor het genoemde boeiende interview. Daarin wordt een hoop waarnemingen gedaan die te denken geven. Ik laat het eerste gedeelte van het artikel weg en start waar de geïnterviewden zelf aan het woord komen.

Toe-eigening in de prediking

Driessen: 'De gesprekken over de toe-eigening van het heil heb ik altijd met grote belangstelling gevolgd. Ik ben er wel achter gekomen dat dit een belangrijker punt is dan ik eerst dacht.'
Slump: 'Preken hebben mij altijd geïntrigeerd, plus de verschillen tussen CGK en GKv. Ik heb daarbij altijd wel gevoeld dat de CGK een punt hebben, maar minder

groot dan men zelf denkt. Hoewel ik bij een aantal van onze predikanten wel dat element dat je bij de CGK hoorde, miste in de prediking. Je hoort binnen de GKv aan de ene kant wel eens klagen over gebrek aan diepgang

in de prediking en aan de andere kant, als de zonde in beeld komt, mensen die zeggen dat we die fase nu toch wel voorbij zijn, het moet nu over de heiliging gaan en niet meer over zonde en schuld. De prediking is het belangrijkste middel om een gemeente te vormen. Daarvoor ga je naar de kerk, om samen te luisteren naar wat de Heere ons te zeggen heeft.'

Vanuit Reformatie en actualiteit

Wat vond u van de inleidingen van ds. Niemeijer en ds. Quant?

Driessen: 'Ik vond ds. Quant eerlijk, ook over het eigen kerkverband. Net als ds. Niemeijer, ook waar het gaat over verbondsautomatisme. Dat leeft nog heel sterk bij veel GKv-predikanten. Maar zijn bijdrage over de toe-eigening van het heil viel me erg tegen. Hij maakte een karikatuur van de CGK. Het leek wel of hij het had over de Gereformeerde Gemeenten. Dat begreep ik niet.'
Slump: 'Ds. Niemeijer was erg open en kritisch naar zijn eigen kerkverband, de GKv. Wat mij aansprak in wat hij noemde, was dat de CGK duidelijk meer aansluiten bij de reformatoren en de GKv meer bij de actualiteit en dat hij het verbondsautomatisme de laatste tijd meer herkende. Dat laatste is bij de GKv altijd een gevaar geweest. Waar het ging over de toe-eigening des heils, zei hij dat hij hoopte die avond te horen dat hij een karikatuur van de CGK had geschetst. Maar daar kwam geen inhoudelijke reactie op. Wat ds. Quant zei, vond ik heel herkenbaar. Waar ik wel van schrok, was

dat hij zei niet te weten hoe het verder moest met de CGK. Hij zag niet meer hoe de verschillen overbrugd konden worden.'

Maar zijn de verschillen binnen de CGK niet veel groter dan binnen de GKv?

Slump: 'Als het over prediking gaat, zou ik dat tien jaar geleden hebben beaamd, maar die verschillen zijn binnen de GKv nu ook heel groot.'

Vanuit de tekst

Wat zijn de belangrijkste verschillen in de prediking?
Driessen: 'Er werd op die avond gezegd dat het elkaar niet zo veel ontloopt. Maar ik vond het een groot verschil. Bij de CGK vind ik een diepe eerbied voor wat de Heere zegt in Zijn Woord en vervolgens wordt gezocht naar een toepassing die de gemeente raakt. Dat is wat ik mis in de preken van GKv-predikanten die ik hoor. Het gaat daar vooral over de praktijk van het leven. De Schrift komt bijna niet aan de orde. De noodzaak van bekering, zondebesef en van daaruit de weg wijzen naar Christus, dat mis ik sterk in veel GKv-preken, uitzonderingen daargelaten.'
Slump: 'Een dominee die in zijn preek een boodschap brengt die niet duidelijk voortvloeit uit de tekst, heeft voor- en tegenstanders. Een dominee die concreet vanuit de tekst laat zien hoe actueel het Woord van de Heere is, tot en met de toepassing, spreekt met gezag. Dat zijn preken waar je wat aan hebt. En ik constateer dat dat binnen de GKv heel verschillend is.'

Ambtsbesef en Schriftverstaan

Er zijn dus aan beide zijden grote verschillen, maar ook overlappingen.

Slump: 'Zonder meer. Bij veel CGK-predikanten voel ik me uitstekend thuis. Dan zijn er geen verschillen. Maar daar zijn ook predikanten bij waar ik het element van de toe-eigening niet hoor.'
Driessen: 'Het is lastig te duiden, want ik herken veel in wat Slump zegt. Het is heel complex. Waar je het mooi kunt

waarnemen, is bij studenten. Wat komt er van de universiteiten en wat is de kwaliteit van de preken? Dan zie je groot verschil. Ik heb preken gehoord van studenten uit Kampen, waarvan ik denk: tsjonge jonge, dat je dit een preek kunt noemen. Gortdroog, zonder overtuiging en passie. Dat vond ik wel bij studenten uit Apeldoorn, met ambtsbesef en passie om het Evangelie te verkondigen. Het Schriftgezag is bij de GKv ook in het geding. Dat werkt door bij de studenten.' Slump: 'Jouw zorg deel ik voor honderd procent. Het heeft zeker te maken met de vraag over het ambtsbesef, waar ds. Quant het over had. Maar ook met het verstaan van de Schrift. Dat hangt met elkaar samen. Er wordt bij het beroepingswerk in de GKv vaak gewerkt met profielen van predikant en gemeente. Maar veel belangrijker is de vraag welke visie een predikant heeft op het ambt van predikant.'

Driessen: 'Ik ben ook dankbaar voor het synoderapport over homoseksualiteit. Er komen nu wel bezwaarschriften, maar men zoekt unaniem naar wat de Schrift daarover zegt.'

Splijtzwam

De toe-eigening van het heil was en is soms toch nog een splijtzwam.

Driessen: 'Ik vind niet dat je maar moet samengaan en denken dat het dan wel goed komt. Je moet het eerst eens zijn over de prediking en de uitvoering van de nota over de toe-eigening van het heil, hoe we daar in de praktijk echt mee omgaan. Ik kan me voorstellen dat dat een scheidend punt is.'

Hoe wordt de trits uit de Catechismus ellende, verlossing en dankbaarheid in beide kerken ervaren?

Driessen: 'Ds. Niemeijer zei dat die geen sjabloon mag zijn. Ik snap dat, maar ik vind het ook een doodoener. Waarom zei hij niet dat deze elementen natuurlijk in een preek moeten voorkomen, omdat het prediking van Christus is? Dan moet het toch over ellende, verlossing en dankbaarheid gaan? Het hart van elke preek is Christusverkondiging. Waar ver-

lost Hij ons van en wat betekent dat in de dagelijkse praktijk?'

Dan wordt met Slump onder meer doorgepraat over de manier waarop je tegen de gemeente aankijkt die 's zondags onder de prediking zit. Dat is de verbondsgemeente. Dat betekent geen verbondsautomatisme, want het laat onverlet dat kinderen van het verbond tot geloof moeten komen. Daarop volgt de vraag:

Wel een oproep tot bekering?

Slump: 'Absoluut. Voor het eerst en dagelijks.'

Apart of samen

Zijn de verschillen nu echt zo groot dat ze een gescheiden optrekken rechtvaardigen?

Driessen: 'Ik heb de landelijke en plaatselijke samensprekingen steeds gevolgd. Ik

was daar altijd heel blij mee, omdat ik hoopte dat de

Dick Slump

CGK de GKv in het spoor zou houden. Maar ik ben nu niet optimistisch. Ik geloof niet dat het landelijk nog voor elkaar gaat komen. Ik hoop dat

de CGK dan duidelijk zullen zijn, waaróm niet. Met name op het punt van Schriftverstaan en hermeneutiek.'

Slump: 'Ik kan het voor het aangezicht van de Heere niet goed rijmen dat we twee aparte kerkgenootschappen zijn. Als je ziet wat er binnen de kerkmuren van de CGK samen kan, daar pasten

we tien, twintig jaar geleden naadloos bij. GKv'ers zijn wat meer activistisch en hebben weinig meegekregen van de Nadere Reformatie. Maar dat is geen grond voor scheiding. Ik deel wel jouw aarzeling, maar ik keer het om: ik hoop dat het wel doorgaat, want ik verwacht daar ook bevruchting van die ik zeer zou waarderen. Tien keer gereformeerd is vanuit de hemel gezien een blamage.' Driessen: 'Ik hoop dat er een soort herverkeveling komt en dat het Bijbelgetrouwe, orthodoxe deel van de kerken bij elkaar komt. Want dat mag niet gescheiden optrekken. Het gaat erom dat we met elkaar bij de Schrift blijven. Dat is nodig in deze tijd.'

Slump: Het onderscheid tussen Bijbelgetrouwe, orthodoxe christenen en anderen wordt soms wel net iets te gemakkelijk gemaakt. Als die anderen de Bijbel opnieuw willen bevragen over bijvoorbeeld de verhouding man-vrouw, homoseksualiteit en schepping en evolutie.'

Spreken en luisteren

De gesprekken intensiveren?

Slump: 'Ja. We moeten elkaar kunnen vinden. Er is een aantal stokpaardjes

waarmee we elkaar de maat nemen. Maar waar vinden we elkaar? Wat is er nodig om, wat de prediking betreft, meer naar elkaar toe te groeien en daarmee ook de eenheid te versterken?'

Driessen: 'We moeten wel in gesprek blijven en goed naar elkaar luisteren. Is de trits ellende, verlossing en dankbaarheid

alleen een sjabloon, zoals ds. Niemeijer het noemde, of zit er meer achter de vraag of ellende, verlossing en dankbaarheid in de prediking terugkomen? De prediking is afhankelijk van je visie op de Schrift. Daarover maak ik me zorgen, binnen de GKv en tussen de CGK en GKv. Slump: 'Om te beginnen moet er een-

Samuël Driessen

duidelijkheid zijn over wat een preek is. De verschillen zijn naar mijn idee groter dan vroeger. De zaak van het Schriftverstaan wordt in beide kerken een heel belangrijk punt. Daar moet het over gaan en niet over afgeleide onderwerpen. Als

het Woord van de Heere klinkt, worden mensen bij de Heere gebracht en bij de Heere gehouden.'

Maling aan het kerkverband

Hoe kom ik toch bij zo'n weinig verheffend kopje voor dit onderdeel van de Persrevue? Nou, door gewoon een paar kerkelijke berichtjes uit ons eigen kerkverband en dat van de NGK onder elkaar te zetten. De eerste twee haal ik uit het kerkelijke nieuws dat het blad *OnderWeg* publiceert. Tegenwoordig zijn zij vaak de eerste met dit soort berichtgeving, terwijl het dan even later opgepikt wordt door *ND* en *RD*.

In *OnderWeg* van 17 september 2016 stond een bericht met als kop 'GKv Utrecht-Noord/West bevestigt vrouwen in het ambt'.

De GKv Utrecht-Noord/West (Opstandingskerk) zal volgende maand als eerste GKv-gemeente enkele vrouwelijke gemeenteleden als ambtsdrager bevestigen. De kerkenraad heeft de kerken in de classis Utrecht daarover geïnformeerd.

In 2015 heeft de kerkenraad zich al principieel uitgesproken voor de vrouw in het ambt van ouderling en diaken. Dit principebesluit is toen niet direct uitgevoerd om overleg binnen de classis mogelijk te maken. Maar nu er één en andermaal op de classis over is doorgesproken, zal het besluit worden geëffectueerd.

Enkele classiskerken zijn daardoor pijnlijk getroffen, aldus preses Jur Oosterhuis van de Opstandingskerk. Maar volgens hem zijn er door de classis alleen kerkordelijke bezwaren en geen inhoudelijke bezwaren tegen het Utrechtse voornemen ingebracht. Oosterhuis realiseert zich dat de vorige GKv-synode de vrouw in het ambt heeft afgewezen en daar

in 2017 opnieuw over praat. 'Maar we wachten daar niet op en nemen onze eigen verantwoordelijkheid. Ons besluit is ingegeven door het karakter van onze gemeente en de gevoelde urgentie.'

In *OnderWeg* van 1 oktober 2016 een bericht uit de NGK met als kop 'NGK-gemeenten: toch ambt voor homo's met relatie'.

De NGK Groningen en de NGK Utrecht hebben besloten dat ook homoseksuele gemeenteleden met een relatie 'in liefde en trouw' ambtsdrager kunnen worden. In Utrecht werd een principebesluit daartoe al in 2009 genomen, maar de uitvoering ervan werd opgeschort met het oog op bezwaren in de gemeente en de landelijke bezinning.

In 2015 verscheen een rapport van een NGK-commissie die in meerderheid ruimte zag voor het bekleden van een ambt door homo's met een relatie, maar de Landelijke Vergadering volgde die lijn niet en besloot begin 2016 dit niet in de vrijheid van de kerken te laten. Desondanks gaan de gemeenten van Utrecht en Groningen een eigen weg met verwijzing naar hun eigen visie en de lange weg die ze zelf met dit onderwerp zijn gegaan. Beide gemeenten hebben sinds het ontstaan van de NGK door hun vrije opstelling tegenover de kerkorde een status aparte in het kerkverband. Zowel in Groningen als in Utrecht heeft een minderheid bezwaren tegen het besluit.

Het derde en laatste dat ik signaleer, komt uit een groot artikel dat op 8 oktober 2016 in de zaterdagbijlage van

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks bestuur van de Stichting Woord en Wereld

Voorzitter Dr. ir. H.B. Driessen
Secretaris W. Hindriks
Penningmeester W.A. Dreschler

Redactie Nader Bekeken

Hoofdredactie Drs. J.W. van der Jagt
Eindredactie Drs. G. den Dulck
M.J.A. Zwikstra-de Weger
Redactie Ds. S.M. Alserda
Dr. A. Bas
Drs. H.J. Boiten
Dr. P. Boonstra
Ds. C. van Dijk
Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel. 050 - 5344508
Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Ds. J. Beekhuis, Hoogeveen
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Kaapstad, ZA
J.H. Bollemaat, Dalftsen
A.C. Breen, Dunsborough, WA
Drs. E. Brink, Waddinxveen
Drs. J.J. Burger, Veenendaal
Ds. H. Drost, Zwijndrecht
Drs. L.W. de Graaff, Heerde
Drs. B.P. Hagens, Soest
Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort
Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen, Kampen
Drs. A. Kamer, Hoogland
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Ds. P. Niemeijer, Rijnsburg
Ds. R.Th. Pos, Rijnsburg
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
G. Slings, Lelystad
J. Veenstra, Emmen
Dr. H. Veldman, Zuidhorn
Ds. J. Wesseling, Veenendaal
Dr. W.F. Wisselink, Almelo
Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn., Waardhuizen

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijskerk
Internet: www.woordenwereld.nl
Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar
Druk: Koninklijke BDU Barneveld
CD: Nader Bekeken is ook op CD verkrijgbaar.
Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565 499

Opgave en vragen over abonnementen:

Abonnementen (nieuw, wijziging, beëindiging):

1. via internet:
www.woordenwereld.nl

2. schriftelijk:
Woord en Wereldabonneeservice, Postbus 105, 2400 AC Alphen aan den Rijn, woordenwereld@spabonneeservice.nl of naderbekeken@spabonneeservice.nl

3. telefonisch:
0172 - 47 60 85.

Beëindiging abonnement:

Via www.woordenwereld.nl, per post of per telefoon (gegevens hierboven), tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten kunt u melden op
www.woordenwereld.nl/klantenservice

Kijk voor meer informatie en uitgebreide abonnementsvoorwaarden op www.woordenwereld.nl

Abonnementenprijzen:

Nader Bekeken	€ 35,00
Nader Bekeken + vier cahiers	€ 69,00
Nader Bekeken studenten	€ 21,00
Nader Bekeken PDF	€ 21,00
Nader Bekeken PDF (buitenland Europa)	€ 28,50
Nader Bekeken PDF (buitenland overig)	€ 34,00
Cahiers bij abonnement (per jaar)	€ 37,00
Cahiers, losse verkoop	€ 11,25
Bankrekeningnummer: NL 75 INGB 0007 2255 58	
Bic-code: INGBNL2A	

Deze tarieven gelden bij machtiging (automatische incasso). Voor betaling per acceptgirokaart of per eigen overschrijving geldt een opslag van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften: NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 1380 - 3034

het ND stond. Het is van Gerald Bruins en heeft als titel 'Homostellen vaker welkom aan het avondmaal'. Over dat artikel zou een heleboel te zeggen zijn, maar het gaat me op dit moment om de volgende passage:

Andere gemeenten met homo's aan het avondmaal lijken meer ruimte te bieden voor de acceptatie van homorelaties. De Gereformeerde Kerk vrijgemaakt van Zwolle-Noord profileert zich als homovriendelijke gemeente. Op internet circuleert een blog waarin een vader zijn 'pijn' beschrijft omdat zijn lesbische dochter en haar vriendin in hun kerk worden buitengesloten en op zoek gingen naar een andere

GKv Zwolle-N

en Utrecht-NW

gemeente.

Ds. Jaap Ophoff, verbonden aan vrijgemaakt Zwolle-Noord, plaatste een reactie: 'In de gemeente waar ik een van de predikanten ben zijn homo's hartelijk welkom al of niet met relatie. (...) Geen synode houdt dat tegen! Ik hoop dat uw dochter een gemeente vindt waar ze met haar vriendin welkom is zonder zwaard van Damocles boven haar hoofd.' De uitsmijter van het stukje: 'De enige boodschap die ertoe doet is: welkom bij de Vader.' Een verzoek van een samenlevend homoseksueel gemeentelid om toegelaten te worden tot het avondmaal leidde in 2008 tot een positief antwoord. In 2014 besloot de kerkenraad de deur open te zetten. 'Homofiele broeders en zusters

die samenleven in een relatie van liefde en trouw zijn welkom aan de avondmaalsdis', aldus Ophoff.

'Geen synode houdt dat tegen!', zo roept ds. Ophoff stoer uit. Hij vertelt er niet bij dat een generale synode van zijn eigen kerkverband dat ook daadwerkelijk geprobeerd heeft in de situatie van het positieve antwoord van zijn kerkenraad uit 2008. Dat is niet te vinden in de publieke Acta van de betreffende synode (GS Harderwijk 2011), maar wel in de (vertrouwelijke) Handelingen (art. 3, vergelijk trouwens ook

dr. J. Douma, *Afscheid*, p. 65). Daar waar ds. Ophoff publiek naar dit handelen van zijn kerkenraad verwijst, voel ik me vrij én gedrongen ook op dat andere te attenderen.

Maar waar het me nu vooral om gaat met dit rijtje recente berichten uit twee kerkverbanden, die wat velen betreft richting hereniging moeten koersen, is het gemak en eigenlijk het bravoure waarmee gesteld wordt dat je plaatselijk je gang gewoon zult gaan wanneer jou niet bevalt wat binnen je kerkverband afgesproken, besloten of

nog in studie is. We nemen 'onze eigen verantwoordelijkheid', zo stelt de preses van de kerkenraad in GKv Utrecht N/W met droge ogen. Alsof het niet tot je eigen verantwoordelijkheid behoort als gemeente dat je betrouwbaar bent in wat je met anderen afgesproken hebt over wat je tot je gezamenlijke verantwoordelijkheid hebt gemaakt (bijv. in hoe je zult omgaan met gezamenlijke besluiten)? Toen er een aantal jaren geleden ook vergelijkbare uitingen te horen waren, werd er van diverse kanten op gewezen dat toch ook in kerkverbandelijk samenleven geldt dat we ter harte nemen wat de Heer van de kerk geleerd heeft. Namelijk dat

je ja ja en je nee nee zal zijn. En daarom de

kop boven dit stukje van deze Persrevue.

Wat voor toekomst heeft een kerkverband wanneer je onderling niet meer op elkaar aankunt? Dat in een van de berichtjes sprake is van 'pijnlijk getroffen' classiskerken, laat zich indenen. Tegelijk denk ik dan: maar christelijk en dus betrouwbaar samenleven als kerken kan toch niet volstaan met pijnlijk getroffen zijn en je er verder maar bij neerleggen dat je op elkaars betrouwbaarheid niet meer rekenen kunt?

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld te Hardinxveld-Giessendam. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

@NaderBekeken

www.facebook.com/naderbekeken

www.woordenwereld.nl